

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Martin Smejkal

**Kolektivizace zemědělství na Rakovnickém
Balkánu**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Ing. Martin Smejkal**

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Jiří Kocián, CSc.**

Rok obhajoby: **2015**

Bibliografický záznam

SMEJKAL, Martin. *Kolektivizace zemědělství na Rakovnickém Balkánu*. Praha, 2015. 73 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Jiří Kocián, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem *Kolektivizace zemědělství na Rakovnickém Balkánu* se zabývá tématem kolektivizace v obcích jihovýchodní části rakovnického okresu, která se nazývá Balkán. V práci je sledováno hlavně období mezi lety 1949 až 1960. První část je věnována stručnému popisu průběhu kolektivizace v Československu, poválečnému uspořádání státu a vývoji zemědělské politiky. Práce také sleduje vývoj zemědělské otázky v Komunistické straně Československa, která byla hlavní politickou silou v zemi. Druhá část práce stručně přibližuje region Rakovnického Balkánu, v němž se nacházejí vybrané obce pro sledování konkrétního průběhu kolektivizace. Dále se druhá kapitola věnuje vzniku Jednotných zemědělských družstev v jednotlivých obcích, jejich vývoji od začátku až po jejich slučování v 60. letech minulého století. V práci je zaznamenána agitační činnost národních výborů a dalších skupin v přesvědčování ke vstupu do JZD. Rovněž je v práci zaznamenáno zacházení s tzv. kulaky, nucené vystěhování, trestní stíhání, represe vůči odpůrcům kolektivizace a reakce obyvatelstva od dobrovolného vstupu do JZD, až po odmítnutí vstupu do družstva. V přílohách k bakalářské práci jsou přiloženy tabulky a dobové fotografie. Práce byla vypracována na základě studia literatury věnující se otázce kolektivizace v Československu a především z materiálů ze Státního okresního archivu v Rakovníku, obecních kronik a z rozhovorů s pamětníky.

Abstract

Bachelor thesis, titled The collectivization of agriculture in the region of Rakovník district called the Balkans, deals with the theme of collectivization in the villages southeast of Rakovník district, which is called the Balkans. Period between 1949 and 1960 is mainly observed in the work. The first part is devoted to a brief description of the course of collectivization in Czechoslovakia, postwar organization of the state and development of agricultural policy. The work also follows the development of the agricultural issues in the Communist Party of Czechoslovakia, which was a major political force in the country. The second part outlines the region called the Balkans. Where selected municipalities for monitoring of the specific course of the collectivization are located. The second chapter deals with the establishment of uniform agricultural cooperatives in individual municipalities, their development from the beginning to the merging of the 60s of last century. Agitational pursuit of national committees and other groups in persuading to join the collective farm is recorded in the work. There is also mentioned dealing with the so-called kulaks - forced evictions, criminal prosecution, repression against opponents of collectivization and the reactions of the population from the voluntary entry into the collective farm to the denial of access to the team. The appendix of the thesis are accompanied by tables and contemporary photographs. The work was based on study of literature devoted to the question of collectivization in Czechoslovakia, and especially of materials from the State Regional Archives in Rakovník, chronicles and interviews with witnesses.

Klíčová slova

družstevnictví, jednotné zemědělské družstvo (JZD), kolektivizace, Rakovnický Balkán, vesnice, statek, národní výbor, kulak, zemědělec, zemědělství

Keywords

cooperatives, uniform agricultural cooperative or collective farm (JZD), collectivization, the Balkans (the region of Rakovník district), village, farmlands, local national committee (MNV), kulaks, farmers, farming

Rozsah práce: 112 954 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 11. 5. 2015

Martin Smejkal

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Jiřímu Kociánovi, CSc., za vedení práce a doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc., za užitečné rady. Děkuji všem pamětníkům, kteří byli ochotni zavzpomínat na danou dobu a svým vyprávěním ji přiblížit. Děkuji Luboši Smitkovi, archiváři SOkA Rakovník, za pomoc při vyhledávání archivního materiálu, Mgr. Dagmar Herinkové za pomoc při závěrečné úpravě práce a manželce Ing. Janě Smejkalové za trpělivost a povzbuzení při studiu.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Ing. Martin Smejkal

E-mail:

vildamar@seznam.cz

Semestr:

5.

Akademický rok:

2013/2014

Název práce:

Kolektivizace zemědělství na Rakovnickém Balkánu

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

2014/2015

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSC.

Vedoucí práce (není povinné):

prof. PhDr. Jiří Kocián, CSc.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Téma kolektivizace zemědělství je na celostátní úrovni více zpracováno, než na regionální. Průběh kolektivizace přímo v obcích mikroregionu Balkán na Rakovnicku není zpracován. V dnešní době je snaha zmapovat konkrétní případy kolektivizace. Důležitým zdrojem pro tuto práci by měly být vzpomínky pamětníků. Z důvodu vysokého věku pamětníků je vhodné jejich vzpomínky zaznamenat.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Bakalářská práce se pokusí zaznamenat průběh kolektivizace zemědělství v jihozápadní části Rakovnického okresu nazývané Balkán. Předmětem výzkumu bude průběh kolektivizace v letech 1949-1960 v současných obcích Hracholusky, Hřebečnický, Skryje, Slabce a bývalých obcí, které dnes jsou částmi vyjmenovaných obcí. Cílem práce bude zjistit míru ochoty či neochoty obyvatel k zakládání JZD a jaký měla kolektivizace vliv na dění v obcích.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Mezi roky 1949 – 1960 došlo v Československu k zásadní změně v zemědělství. Byla zakládána JZD a postupně likvidováno soukromé hospodářství. K tomuto bylo, vedle cílené propagace kolektivního hospodaření, využito i represí vůči majitelům půdy, zvláště bohatším a neústupným. Období kolektivizace lze rozdělit na dvě části. První vlna kolektivizace probíhala mezi lety 1949-1953, pro které je charakteristické silové řešení vytváření zemědělských družstev. V letech 1954-1956 došlo k přechodnému útlumu v zakládání družstev a naopak k vystoupení některých rolníků z družstev. Druhá vlna kolektivizace probíhala od roku 1957 a počátkem 60. let byla kolektivizace téměř dokončena. Kolektivizace samozřejmě proběhla i na okrese Rakovník, jehož jižní části se říká Balkán. Zde kolektivizace probíhala odlišně v různých obcích. Od „poklidného“ průběhu až po vystěhování jednotlivých rodin nebo trestnímu stíhání jednotlivých příslušníků rolnických rodin.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Úvod

1. Charakteristika regionu Balkán. (Historický vývoj, osídlení a hospodaření v regionu.)
2. Kolektivizace zemědělství v Československu. (Počátky zemědělského družstevnictví, první vlna kolektivizace 1949-1953, druhá vlna kolektivizace 1957-1960 a závěr kolektivizace.)
3. Kolektivizace v jednotlivých obcích. (Konkrétní průběh kolektivizace ve sledovaných obcích, některé případy „zabraných“ rolníků a založení JZD.)

4. Závěr

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

BLAŽEK, Petr a kol. Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty. 1. vyd. V Praze: Pulchra, 2010. 635 s. Testis; sv. 4. ISBN 978-80-213-2033-8.

BLAŽEK, Petr, ed. a KUBÁLEK, Michal, ed. Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. 1. vyd. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2008. 359 s. Bod. ISBN 978-80-7363-226-7.

BŘEZINA, Vladimír, ed. a PERNES, Jiří, ed. Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960: sborník příspěvků. Vyd. 1. Brno: Stilus, 2009. 231 s. ISBN 978-80-87122-04-4.

HARTL, Roman a KRŮTA, Václav. Slabce a Rakovnický Balkán. Vyd. 1. Slabce: Obec Slabce, 2005. 103 s. ISBN 80-239-5406-7.

JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-902-7.

JUNĚCOVÁ, Jiřina, ed. a PŠENIČKOVÁ, Jana, ed. Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD - 1948-1949. Vyd. 1. Praha: Státní ústřední archiv, 1995. 211 s. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. ISBN 80-85475-23-5.

KAPLAN, Karel. Proměny české společnosti (1948-1960). Část druhá, Venkov. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. 467 s. Česká společnost po roce 1945; sv. 9. ISBN 978-80-7285-155-3.

KRATOCHVÍL, Jiří, ed. Slabce a okolí v proměnách času: [1005-2005]. Slabce: JKml, 2004. 191 s. ISBN 80-239-4780-X.

ROKOSKÝ, Jaroslav, ed. a SVOBODA, Libor, ed. Kolektivizace v Československu. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. 473 s. ISBN 978-80-87211-96-0.

VÁCLAVŮ, Antonín. Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. 81 s. Studie z hospodářských dějin; č. 10. ISBN 80-7079-934-X.

Využito bude také obecních kronik, archivního materiálu z Okresního archivu Rakovník a vyprávění pamětníků.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	2
1. KOLEKTIVIZACE V ČESKOSLOVENSKU	4
1.1 MEZI KONCEM II. SVĚTOVÉ VÁLKY A ÚNOREM 1948.....	4
1.2 ZAČÁTEK KOLEKTIVIZACE (1. ETAPA).....	5
1.2.1 <i>Kulaci</i>	8
1.2.2 <i>Vystěhování</i>	10
1.3 KRIZE KOLEKTIVIZACE (UVOLNĚNÍ).....	12
1.4 DOKONČENÍ KOLEKTIVIZACE (2. ETAPA).....	13
2. CHARAKTERISTIKA REGIONU BALKÁN	16
3. PRŮBĚH KOLEKTIVIZACE V JEDNOTLIVÝCH OBCÍCH	18
3.1 HŘEBEČNÍKY.....	18
3.2 SLABCE.....	22
3.3 SKRYJE.....	28
3.4 MODŘEJOVICE.....	31
3.5 SVINAŘOV.....	32
3.6 ÚJEZDEC.....	36
3.7 KOSTELÍK.....	39
3.8 TÝŘOVICE.....	40
3.9 ŠLOVICE.....	42
3.10 NOVOSEDLY.....	44
3.11 HRACHOLUSKY.....	46
3.12 POROVNÁNÍ PRŮBĚHU KOLEKTIVIZACE V JEDNOTLIVÝCH OBCÍCH A REAKCE OBYVATELSTVA.....	48
ZÁVĚR	51
SUMMARY	54
POUŽITÁ LITERATURA	56
SEZNAM PŘÍLOH	60
PŘÍLOHY	61

Úvod

Na začátku roku 1949 byla v Československu zahájena kolektivizace zemědělství. Proces kolektivizace spočíval v přesvědčování o lepším hospodaření v družstevním kolektivu než v hospodaření individuálním. Změna v zemědělském hospodářství od samostatného hospodaření ke kolektivnímu proběhla v celé Evropě. V západních zemích však proběhla postupně, podnícena ekonomickými faktory. Ve střední a východní Evropě naopak proběhla direktivním způsobem za využití nátlaku. Proces kolektivizace v Československu lze rozdělit do třech částí. První vlnu v letech 1949-1953 provázela represe a perzekuce větších sedláků a rolníků, kteří se stavěli na odpor. K tomu sloužily pozemkové úpravy. JZD dostávala lepší půdu a soukromí zemědělci dostávali půdu méně kvalitní, nacházející se dál od vsí a rozdrobenou na více částí. Dále proti soukromým zemědělcům bylo využíváno stanovení vyšších požadovaných kontingentů. V letech 1954-1956 došlo k přechodnému útlumu v zakládání JZD a naopak k vystupování zemědělců z družstev. Druhá vlna kolektivizace probíhala od roku 1956 a počátkem 60. let byla téměř dokončena.

Práce zaznamenává průběh kolektivizace v jihozápadní části Rakovnického okresu nazývané Balkán. Jako studijní oblast byly zvoleny obce, na jejichž katastru hospodařilo Jednotné zemědělské družstvo „Rudý Balkán“ Slabce. Dnes území zahrnuje 3 obce a 1 městys. Přičemž dvě části městyse Slabce (Skupá a Rousínov) nejsou v práci zahrnuty, protože na jejich katastru hospodařilo JZD „1. máj“ Panoší Újezd. V období kolektivizace šlo o 10 samostatných obcí. K obci Hřebečnický náležela osada Šlovice a k obci Slabce osada Malé Slabce.

Téma kolektivizace jsem si vybral z důvodu, že toto téma je na regionální úrovni zpracováno méně, než na celostátní. Přímou v daném regionu zpracováno není. Důležitým důvodem bylo také zachycení vzpomínek pamětníků, kteří ještě žijí, pamatují si a jsou ochotni vyprávět své zážitky. Předmětem výzkumu je průběh kolektivizace v obcích regionu Balkán v letech 1949-1960. Cílem práce je zjistit ochotu či neochotu zemědělců k zakládání JZD, a jaký měla kolektivizace vliv na dění v obcích.

Bakalářská práce *Kolektivizace zemědělství na Rakovnickém Balkánu* je rozdělena mimo úvod a závěr do třech částí. První část shrnuje průběh kolektivizace v rámci celého státu. Obsahuje obecné informace o průběhu kolektivizace rozdělené do dvou vln a represí vůči velkým sedlákům tzv. „kulakům“. Druhá část velmi stručně

seznamuje s obecnou charakteristikou studované oblasti Balkánu. Třetí část se věnuje konkrétnímu průběhu kolektivizace v jednotlivých obcích sledovaného regionu. V některých obcích došlo po roce 1945 k výraznému poklesu obyvatel z důvodu odchodu do měst a hlavně odchodu do pohraničí k jeho osídlení po odsunu německého obyvatelstva. Každá sledovaná obec prošla procesem kolektivizace s jistými rozdíly.

Pro zpracování první části práce zabývající se kolektivizací v Československu bylo využito literatury věnující se danému tématu. Z odborné literatury se práce nejvíce opírá o titul *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy* od Karla Jecha, věnující se tématu kolektivizace. Dalšími více využitými publikacemi věnujícími se kolektivizaci zemědělství jsou *Československo v letech 1948 -1953, 2. část* od Karla Kaplana, *Akce „K“*. *Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech* od Petra Blažka a Michala Kubálka a *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960* od Vladimíra Březiny a Jiřího Pernese.

Zpracování vývoje kolektivizace přímo v obcích Rakovnického Balkánu je omezeno pramennou základnou, kdy v dané době byly vedeny obecní kroniky pouze ve 4 obcích. Z toho v kronice obce Újezdec je pouze stručný zápis o založení JZD a nic více. Pouze v kronice obce Slabce je více informací o zakládání JZD a v kronice obce Hřebečnický, kterou v tu dobu vedl zemědělec Ladislav Beneš, je proces založení JZD rozepsán podrobně. Zápisy ze schůzí JZD se povedlo najít v SOkA Rakovník z obcí Slabce, Hřebečnický a Svinařov. Zápisy JZD Kostelík a ustavující zápis z JZD Šlovice byly nalezeny u místních občanů. Hlavním zdrojem pro práci se staly zápisy MNV a rozhovory s pamětníky. Zápisy MNV ale v některých případech také nebyly kompletní, většinou chyběly zápisy z první poloviny 50. let. Pamětníka se podařilo nalézt v každé dřívější obci. Téměř všichni oslovení pamětníci byli ochotni sdělit své prožitky. Samozřejmě, že někteří si pamatují více někteří méně. Je třeba vzít také v potaz, že mohou být ovlivněni svojí dřívější činností a svým názorem na danou věc. Přesto, že některé vzpomínky pamětníků se rozcházejí, můžeme se seznámit s pohledem jak perzekuované rodiny, tak místního funkcionáře. Rozdílné pohledy pamětníků na dobu kolektivizace jsou například z Týřovic. Naopak v Hřebečnických existuje jakási kolektivní paměť, kde pamětníci vyprávěli v základních údajích to samé. Pouze v jednotlivých osobních zážitcích, které si zapamatovali, se jejich vyprávění lišilo. Dále byly využity publikace věnující se regionu *Slabce a Rakovnický Balkán* od Romana Hartla a Václava Krůty a *Slabce a okolí v proměnách času* od Jiřího Kratochvíla, v níž se autor věnuje i perzekuci sedláků a zaznamenal i několik vzpomínek pamětníků.

1. Kolektivizace v Československu

1.1 Mezi koncem II. světové války a únorem 1948

Poválečné Československo bylo státem budovaným na jiných základech, než na jakých spočívalo Československo z let 1918-1938. Celou společnost, nejen československou, ovládlo levicové nadšení. Politický systém Národní fronty dovoloval pouze některé politické strany a jiné prvorepublikové po válce již nebyly obnoveny nebo byly zakázány. Mezi zakázanými byla i strana agrární (celým názvem: Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu), která před válkou reprezentovala většinu zemědělského obyvatelstva. Na Balkáně byla agrární strana zastoupena téměř ve všech obcích mimo Hřebečnick, kde byli pouze komunisté a sociální demokraté.

Na českém i slovenském venkově bylo po válce značně živo. Vládní politika podporovala především malé rolníky a přidělovala lidem půdu zabranou nebo státní, která nebyla rozdělena při meziválečné pozemkové reformě. Karel Jech situaci na venkově popisuje: „Na vesnických schůzích, na návších, v hospůdkách či před kostelem se vedly bouřlivé diskuse o způsobu revize a dokončení předválečné pozemkové reformy, na něž navazovaly spory o tzv. novou pozemkovou reformu, která by odstranila soukromé vlastnictví či držbu půdy nad 50 hektarů. (...) Z prvorepublikové pozemkové reformy stále ještě zůstávalo nedotčeno na 2 miliony 300 tisíc hektarů.“¹

Ve vládě Národní fronty měli komunisté významný vliv a získali mimo jiné i ministerstvo zemědělství. Komunistická strana prováděla aktivní zemědělskou politiku. Ve vztahu k vesnici komunisté hlásili, že žádné „kolchozy“ nebudou. Pokoušeli se mimo dělnické třídy získat i drobné a střední rolníky na svoji stranu. K nalezení podpory u rolníků využili rozdělování půdy po odsunutých Němcích nebo parcelaci státní půdy. Mimo to komunisté také prosazovali snížení pachtovného, demokratizaci honiteb, podporu mechanizace a družstevnictví. Tyto požadavky dokázaly vyvolat sympatie zemědělců ke komunistické straně. „Výsledkem bylo, že ve volbách v roce 1946 získala KSČ více hlasů než agrární strana za předmnichovské republiky.“² Na stranu KSČ a plánování v zemědělství se postavili i někteří vlivní zemědělci, kteří nezapomněli na problémy s odbytem svých výrobků ve 30. letech během hospodářské

¹ Karel Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy* (Praha: Vyšehrad, 2008), s. 43.

² Antonín Václavů, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu* (Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999), s. 21.

krize.³ Dále do Prahy přijížděli zástupci rolníků podpořit plány prosazované komunistickou stranou. „Zejména na přelomu let 1947 – 1948 přijížděly do parlamentu intervenovat početné rolnické deputace.“⁴

Komunisté své požadavky parcelace velkých hospodářství a rozdělení půdy malým a středním rolníkům formulovali v tzv. Hradeckém programu, který představil ministr zemědělství Július Ďuriš v dubnu 1947 na několikatisícovém shromáždění rolníků.

K uzákonění revize první pozemkové reformy došlo 11. června 1947. Půda byla přidělována drobným a středním rolníkům. Lesní půda přešla do majetku státu a zbývající zemědělská půda byla dána vznikajícím státním statkům. „Součástí této fáze pozemkové reformy bylo také omezení výměry zbývajících velkostatků na 50 ha zemědělské půdy a likvidace vlastnictví takzvané spekuláční půdy, jak byla označována ta, na níž její vlastníci osobně nehosподаřili.“⁵

Vlastnictví zmíněných 50 ha zemědělské půdy bylo zajištěno a mělo skončit zneklidňování, že komunisté chtějí dělat kolchozy. Únorovým převratem roku 1948 zanikla oponentura komunisty řízené zemědělské politiky. Tvorba této politiky, jak legislativa, tak řídicí a výkonná moc přešla do rukou komunistické strany.

1.2 Začátek kolektivizace (1. etapa)

Po únoru 1948 nastal obrat. Podle sovětského vzoru komunisté přemlouvali, vyhrožovali a nutili soukromé zemědělce, aby své pozemky dali do družstev a přešli na zemědělskou velkovýrobu. Zemědělská propaganda byla opřena o optimisticky laděné kampaně o perspektivách přechodu k vyšším formám hospodaření, čímž bylo myšleno kolektivní hospodaření v družstvech. Přitom se komunisté odvolávali na tradice družstevnictví v Československu.

Družstevnictví mělo v Československu určitou tradici. Historie družstev na českém venkově sahá až do 19. století. Antonín Václavů pokládá počátek rozvoje zemědělského družstevnictví do 90. let 19. století.⁶ Družstevnictví dosáhlo rozmachu před druhou světovou válkou a krátce po ní. Na venkově existovala například družstva

³ Václavů, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, s. 78.

⁴ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 51.

⁵ Jiří Pernes, Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu, in.: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. (Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008), s. 83.

⁶ Václavů, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, s. 36.

strojní, elektrifikační, úvěrová, konzumní, kulturní aj. Na úspěšnost družstev zvláště výrobních existují různé názory. Někteří pokládají meziválečná družstva za úspěšná, jiní na nich nacházejí nedostatky. Jan Rychlík píše, že v meziválečném Československu několik výrobních družstev vzniklo a „pracovali v nich bývalí zemědělstí dělníci z velkostatků, kteří by jinak rozparcelováním půdy v důsledku pozemkové reformy přišli o zaměstnání.“⁷

Komunistické straně se podařilo získat svými plány silnou podporu bezzemků a rolnictva nejen v předúnorové době, ale i v samotných únorových dnech politického převratu roku 1948. Podporu politice KSČ vyslovil i stotisícový celostátní sjezd rolnických komisí, který se konal přímo v osudných dnech 28. - 29. února 1948. Na tento sjezd své delegáty vyslala téměř každá československá vesnice. Obce Balkánu nebyly výjimkou. Konkrétně obec Hřebečnický byla podle obecní kroniky zastoupena 8 rolníky.

Otázku horní hranice vlastnictví půdy řešila i nově přijatá ústava. „Ústava 9. května z roku 1948 v čl. 158 a 159 výslovně stanovila, že nejvyšší přípustná půda, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 hektarů, a že soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ni sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno...“⁸

To mělo uklidnit rolníky i sedláky, že o svou půdu a rodový majetek nepřijdou. Do řešení zemědělské otázky komunisty, ale vstoupila v červnu 1948 rezoluce Informačního byra komunistických a dělnických stran. Rezoluce se týkala Komunistické strany Jugoslávie a obviňovala ji z nacionalismu a z nerespektování sovětských poznatků z výstavby socialismu. Jednou z kritizovaných věcí byla i kolektivizace zemědělství, kde jugoslávskému vedení byl vyčítán shovívavý postoj ke kulakům⁹, neznárodnění půdy, stavění se proti výrobnímu družstevnictví aj.¹⁰

Rezoluce Informbyra kritizovala i KSČ za politiku prováděnou do doby převzatí moci, kdy nechala vyrůst kulakům a nepropagovala dostatečně kolektivizaci.¹¹ Rezoluce vlastně kritizovala zemědělskou politiku ve všech zemích východního bloku a nabádala k zostření třídního boje. Rezoluce byla pro vedení KSČ překvapením. Narušovala velmi

⁷ Jan Rychlík, Kolektivizace ve střední a východní Evropě, in.: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. (Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008), s. 14.

⁸ Jech. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 53.

⁹ Ibid., s. 55.

¹⁰ Petr Blažek et al., *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. (Praha: Pulchra, 2010), s. 31.

¹¹ Ibid., s. 32.

dobré vztahy s Jugoslávií a nutila komunistické vedení v Československu zbývat se kolektivizací zemědělství. Kolektivizaci KSČ „zejména ústy Klementa Gottwalda až doposud rozhodně odmítala.“¹²

Podle zápisu ze schůze předsednictva ÚV KSČ z října 1948 se již debatovalo jak omezovat kapitalistické prvky na vesnici, proti kulakům. Ministr zemědělství Ďuriš v této souvislosti mimo jiné řekl: „V ústavě máme zaručeno 50 ha. ...v tomto případě nemusíme ústavu měnit, ale máme možnost, aby sami rolníci porušovali ústavu. Například neplněním dodávky a my můžeme na ně uvalit sankce.“¹³

Na přelomu let 1948-1949 komunistické vedení začalo plánovat vytváření jednotných univerzálních družstev, do nichž by se sloučila všechna družstva v dané obci. Parlament 23. února přijal zákon č. 96/1949 Sb., o jednotných zemědělských družstvech. Na zákon o JZD navázalo jako prováděcí předpis nařízení ministra zemědělství. Schváleny byly také vzorové stanovy JZD a jejich jednací řád. Ve všech těchto dokumentech se kladl důraz na dobrovolnost. Přesto ještě v prvních měsících roku 1949, jak píše Karel Jech: „jako by ještě doznívaly některé prvky bezprostředně poválečné zemědělské politiky, která v podstatných otázkách výroby a dodávek počítala se součinností rolnických i selských hospodářství, ba i s jistou sousedkou spoluodpovědností a výpomocí.“¹⁴ Zákon o JZD a první vzorové stanovy JZD byly výzvou všem zemědělcům a připouštěly i členství velkých sedláků. K. Jech píše o jednom z posledních záchvěvů představ o specificky československé cestě k zemědělskému socialismu.¹⁵

První JZD začala vznikat hned po přijetí zákona o JZD. Na Balkáně a zároveň jako jedno z prvních na okrese Rakovník vzniklo JZD v obci Skupá již 20. května 1949.¹⁶ Tyto první jednotná zemědělská družstva narážela na řadu problémů. Scházela mechanizace, mnohde chyběli schopní řídicí pracovníci se zemědělským vzděláním. Do JZD mezi prvními přicházeli bezzemci, zemědělstí dělníci a zemědělci, kteří byli členy komunistické strany. Našli se ale i někteří rolníci menší i velcí, kteří do JZD vstoupili z přesvědčení. Do družstev v počátcích vstupovali z nutnosti, ale bez nátlaku, někteří

¹² Jiří Pernes, Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948, in.: *Kolektivizace v Československu*, s. 35.

¹³ Zápis ze schůze širšího předsednictva ÚV KSČ ze dne 14. 10. 1948, in.: Jiřina Juněcová ed. a Jana Pšeničková ed. *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD - 1948-1949*, s. 32.

¹⁴ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 71.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ František Krejčí, *40 let socialistického zemědělství na Rakovnicku* (Rakovník: Okresní výbor svazu družstevních rolníků ve spolupráci s Okresním odd. MZVŽ, 1989).

s rozpaky, také zemědělci bez dědice a ženy bez muže. Zakládána družstva byla menšinová a trápila je řada problémů.

Jana Burešová píše, že „od počátečního období zakládání JZD v Československu v první polovině roku 1949 se jednalo převážně o administrativní a nátlakové akce, organizované z vládních míst.“¹⁷ Jisté je, že vznik JZD byl organizován z vyšších míst a na dosti místech bylo používáno nátlaku. V řadě obcí došlo založením JZD ke zkonfiskování jednoho z největších statků, jako základu pro právě se tvořící družstvo. Na Balkáně takovým příkladem podle vzpomínek jsou Skryje nebo podle zápisů MNV Svinařov. V prvních letech byl zkonfiskovaný majetek využíván podle prvotního záměru ve prospěch rodícího se JZD.

Jsou ale obce, kde k založení JZD došlo bez nátlaku a až v následujícím rozšiřování JZD o další rolníky a jejich půdu docházelo k přesvědčování, mírnému nátlaku, až někde i tvrdé akci rovnající se vězení či vystěhování.

Vedle mediální propagandy podporující vznik JZD se v obcích konaly schůze, na kterých měli být přesvědčeni rolníci ke vstupu do družstva. Tyto schůze se ale mnohde těšily jen malé účasti. Do vesnic byli k podpoře zakládání družstev vysíláni instruktoři okresních a krajských výborů nebo zástupci z průmyslových závodů.

K 30. listopadu 1949 bylo v českých krajích založeno 2 137 JZD, nebo vznikl alespoň přípravný výbor. V celém Československu to bylo 3 110 JZD.¹⁸

Do roku 1950 se podařilo ustavit JZD nebo přípravný výbor v několika obcích každého okresu. Na Balkáně se tak povedlo v pěti obcích. Rychlý nárůst počtu JZD nastal v první polovině roku 1953 „díky různým formám propagandistické kampaně – díky tisku, ale také rozhlasu, besedám a osobní agitaci mezi rolníky.“¹⁹

1.2.1 Kulaci

Zcela specifický přístup byl vůči tzv. kulakům. Termín byl převzat z ruštiny. V laické veřejnosti byl pojem „kulak“ málo známý a českoslovenští komunisté používali tento pojem před rokem 1948 jen ojediněle.²⁰ Kulaky byli nejzámožnější sedláci, kteří zaměstnávali jiné osoby jako pracovní síly. Propaganda režimu spíše

¹⁷ Jana Burešová, Kolektivizace jako destruktivní proces v životě venkova, in.: *Kolektivizace venkova...* s. 111.

¹⁸ Zpráva zemědělského oddělení ÚV KSČ, in.: Juněcová ed. a Pšeničková ed. *Zemědělské družstevnictví...*, s. 191.

¹⁹ Věra Macourková, Komunistická propaganda a agitace v období kolektivizace, in.: *Kolektivizace v Československu*, s. 144.

²⁰ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půd*, s. 60.

používala, pro značení sedláků, emočně zbarvený termín „vesnický boháč“. V usnesení ze schůze předsednictva ÚV KSČ z října 1948 se píše: „Boj proti kapitalistickým živlům na vesnici: není správné, spojovat s pojmem ‚sedlák‘, ‚velkosedlák‘ představu živlů, proti kterým vedeme na vesnici boj. Možno použít ‚boháč‘, ‚statkář‘.“²¹

Za vesnické boháče nebo kulaky byli nejčastěji označováni zemědělci hospodařící na více jak 20 ha. Tato hranice ale nebyla konečná, mnohde se uvádí 15 ha i méně. Přitom kritérium velikosti obdělávané půdy nebylo jediné. Do skupiny kulaků mohli spadnout i rolníci s živností, jako byl například hostinec, řeznictví apod. Jak postupovala kolektivizace, byl nakonec za kulaka označen každý, kdo se k tomu komunistickým funkcionářům hodil bez ohledu na velikost hospodářství. „Dokonce i zemědělci, kteří byli členy KSČ a v JZD zastávali důležité funkce.“²²

Mnozí sedláci si uvědomovali bezvýhodnost situace a sami projevíli ochotu do JZD vstoupit. Komunistickému režimu však šlo spíše o zničení velkých sedláků jako třídy a omezení jejich vlivu na ostatní zemědělce. Proti sedlákům byly využity i finanční mechanismy, jako bylo zvýšení zemědělské daně nebo placení služeb strojním stanicím za půjčení mechanizace. Zatímco zemědělská družstva a drobní zemědělci mohli využít přidělů zemědělské techniky.

Zvláště v první polovině 50. let postupoval režim proti některým sedlákům zcela bezohledně. Ti co patřili ve vsích k největším nebo se bránili či odporovali kolektivizaci, byli vězněni nebo z obcí vystěhováni. „Přísně tajné usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze 4. května 1951 s názvem *Řešení některých otázek vesnických boháčů* kromě toho paušálně odmítlo dosavadní praxi, kdy izolovaný a zatlačovaný sedlák směl dále bydlet ve vesnici a pracovat jako námezdní síla v JZD nebo jako zaměstnanec v jiném oboru v blízkém okolí, a mohl rozvracet JZD i vesnici.“²³ Vysídlení sedláci pracovali například v dolech, cihelnách, státních statcích, někteří mohli být v STS.

Jako podnět, který nastartoval represe proti nepohodlným sedlákům, bývá často uváděn babický případ. V obci Babice na Českomoravské vrchovině došlo 2. července 1951 k vraždě tří funkcionářů MNV a čtvrtý byl vážně zraněn. „Tento připravovaný čin provedli čtyři ozbrojení muži, z nichž vedoucí (Malý) se vrátil z emigrace, kde

²¹ Zápis ze schůze širšího předsednictva ÚV KSČ ze dne 14. 10. 1948, in.: Juněcová ed. a Pšeničková ed. *Zemědělské družstevnictví...*, s. 49.

²² Pernes, *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*, s. 37.

²³ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 88.

absolvoval výcvikový kurz.²⁴ Komunistický režim tento případ využil k tažení proti vesnickým boháčům i katolické církvi za využití veřejných procesů.

K babickému případu za minulého režimu vycházeli zkreslené informace. Případ se stal i námětem pro jeden díl televizního seriálu *30 případů majora Zemana*. Po roce 1989 se naopak objevily spekulativní články s různými nepodloženými informacemi. Spekuluje se i o možné provokativní akci StB. Dodnes zůstává trojnásobná vražda nevyjasněná a není možné říci, jak se událost přesně odehrála.

1.2.2 Vystěhování

Nejvyšší stranické vedení patrně v srpnu 1951 pověřilo tři ministry vypracováním návrhu k řešení otázky vesnických boháčů. Na základě této iniciativy 22. října 1951 ministři národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti vydali přísně tajnou směrnici, o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů. Velká část případů nuceného vystěhování selských rodin se odehrála podle této směrnice. Směrnice „tří ministrů“ vstoupila v planost 1. listopadu 1951 a byla dílem právníků z ministerstva spravedlnosti, přičemž nejvýznamnější úloha připadla ministerstvu národní bezpečnosti.²⁵

Celá operace namířená proti vesnickým boháčům dostala označení „Akce K“. Podstatou Akce K byla konfiskace majetku nejen vytipovaných velkých sedláků, ale i menších rolníků odmítajících vstup do JZD a působících proti vstupu ostatních do družstva. Docházelo nejen ke konfiskaci půdy, hospodářského zvířectva a strojního vybavení, ale také k zadržení, uvěznění a odsouzení některých hospodářů. Podstatou Akce K bylo právě vystěhování sedláků, včetně celých rodin, z domovských obcí.

„O dočasném pozastavení přesídlovací Akce K rozhodl 5. května 1952 tajemník ÚV KSČ Jindřich Uher v dohodě s náměstkem ministra národní bezpečnosti pro operativní záležitosti Jindřichem Kotalem. (...) Podnět k dočasnému zastavení přesídlovací akce vzešel z porady v sekretariátě ÚV KSČ dne 2. května.“²⁶

Ale již v listopadu 1952 na základě vládního nařízení začaly vznikat kulacké seznamy. Některé MNV do seznamů zahrnuly i střední nebo malé zemědělce, kteří byli odpůrci kolektivizace, kritiky JZD nebo pouze z nějaké osobní záště. Našly se i obce,

²⁴ Karel Kaplan, *Proměny české společnosti (1948-1960)*, Část druhá, Venkov, (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012), s. 358.

²⁵ Blažek et al., *Akce "K"...*, s. 76.

²⁶ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půd*, s. 139.

kteří přímo odmítly kulacké seznamy vypracovat nebo seznamy vypracovaly, ale poté je nepoužívaly proti uvedeným zemědělcům. Někteří místní funkcionáři obecní nebo KSČ nesouhlasili s vylučováním sedláků, kteří řádně plnili své dodávkové povinnosti, stali se dobrými členy JZD nebo byli dobrými funkcionáři MNV, požívali v obci důvěru a nebyla za ně v MNV náhrada.²⁷

S vysídlovacími akcemi samozřejmě postižené rodiny nesouhlasily, ale k jejich aktivnímu odporu nedocházelo. Chování ostatních obyvatel vesnice bylo rozdílné. Někteří to považovali za správné z důvodu dřívějších křivd nebo osobních antipatií. Našli se samozřejmě i tací, kteří vypočítavě uvažovali o vlastním přilepšení. Jiní postiženým poskytovali pomoc, což zpravidla byli příbuzní a dobří přátelé. Jiní akt stěhování sledovali z povzdálí někteří i skrytě plakali. Vždy však šlo o osobní charakter daného člověka, jak se v dané situaci zachová. I jeden jediný člověk se mohl zachovat ve stejné věci dvěma rozdílnými způsoby. Funkcionář MNV, který se podílel na vystěhování jedné rodiny ve Skryjích, podle pamětnice zase jejich rodině pomohl.

Akce K byla centrálně ukončena v druhé polovině roku 1953, ale na místní úrovni probíhala živelně i v následujícím období.²⁸ Politický sekretariát ÚV KSČ 18. ledna 1954 schválil zrušení směrnice tří ministrů z října 1951.²⁹ Definitivní konec Akce K nastal 13. července 1953 vydáním ústního rozkazu ministra národní bezpečnosti Karola Bacílka o okamžitém zastavení vystěhování rodinných příslušníků odsouzených sedláků. Směrnice tří ministrů byla oficiálně zrušena až v lednu 1954 rozhodnutím politického sekretariátu ÚV KSČ na návrh ministra vnitra Rudolfa Baráka, ministra spravedlnosti Václava Škody vypracovaný společně s generálním prokurátorem Václavem Alešem.³⁰

Počet vystěhovaných lidí ze svých vesnic se dnes již nedá zjistit, protože akce probíhala na centrální úrovni utajeně, v některých vsích živelně a hlavně nebyla vedena evidence vystěhovaných. V Akci K bylo od října do léta 1953 vytipováno pro nucené vystěhování 1 888 rodin. Podle výpočtů historika Karla Jecha uvedených v práci *Akce K* se jednalo „o 8 246 osob, z toho 3 246 mužů, 2 722 žen, 1 606 dětí a dalších 672 starých a práce neschopných osob.“³¹ Větší časový rozsah zachycuje zpráva vypracovaná v červnu 1956 pro ministra vnitra Rudolfa Baráka, která uvádí: „že od

²⁷ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půd*, s. 147.

²⁸ Petr Blažek, Počty nuceně vystěhovaných selských rodin v Československu 1948-1960, in.: *Kolektivizace v Československu*, s. 230.

²⁹ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 203.

³⁰ Blažek et al., *Akce "K"...*, s. 132.

října 1951 do začátku roku 1954 bylo přesídleno asi 3000 až 4000 rodin.³² V rámci Balkánu se díky pamětníkům a nevelkému rozsahu oblasti, v 50. letech šlo o 10 samostatných obcí a 2 osady, mohlo spočítat, že došlo k vystěhování celkem 4 rodin a to po jedné ze Svinařova, Újezdce, Slabec a Skryj. Jména vystěhovaných rodin nebyla nalezena v seznamu uveřejněném v publikaci *Akce "K"*... a tudíž lze předpokládat, že k jejich vystěhování došlo mimo zmíněnou akci.

1.3 Krize kolektivizace (uvolnění)

První etapa kolektivizace skončila na přelomu let 1953/1954 krizí kolektivizace, ale v krizi se ocitlo i celé zemědělství. Existovala nespokojenost s ekonomickou situací v družstvech a k tomuto se navíc přidal ještě známý projev prezidenta Antonína Zápotockého z léta 1953 na Klíčavské přehradě. Zápotocký se zmínil o tom, „že napříště nutno zakládat JZD s tužkou v ruce a že kolektivizaci nelze dělat pomocí nátlaku.“³³

Na zářijovém zasedání ÚV KSČ vystoupil A. Zápotocký opět s kritikou, že „se likvidují vesničtí boháči a jejich hospodářství a přitom se nezajišťuje řádné obdělávání od nich získané půdy nebo že není přece zločinem a nemůže být proto někdo trestán jen proto, že vlastní 30 i více ha půdy.“³⁴

Projevy A. Zápotockého a sliby vlády vzbuzovaly na vesnici ohlas a naděje. V rolnících se probudila naděje na možnost pokračovat na svých soukromých hospodářstvích. Někteří družstevníci nebo zemědělci, kterým byl zabaven majetek, začali žádat o jeho navrácení. Postupně se začal některým majetek navracet.

Na základě politického uvolnění po smrti Stalina a Gottwalda, mezinárodní situace, potížích v hospodaření nově založených JZD a již zmiňovaného projevu Zápotockého se kolektivizace pozastavila. Období od léta 1953 do poloviny roku 1955 znamenalo útlum nejen v zakládání nových družstev, ale i v činnosti dosavadních. Docházelo k vystupování členů z JZD a k navrácení se k původnímu soukromému hospodaření. Zemědělská družstva se zmenšovala a někde dokonce úplně zanikla. Na Balkáně zanikla dvě družstva v Týřovicích a Novosedlích.

---

³¹ Blažek et al., *Akce "K"*..., s. 10.

³² Blažek, Počty nuceně vystěhovaných selských rodin ..., s. 231.

³³ Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půd*, s. 199.

³⁴ *Ibid.*, s. 199.

Uvnitř KSČ nebyl pouze názor Zápotockého a došlo v otázce kolektivizace k rozkolu. Jedna část komunistů žádala, „aby se kolektivizace zastavila a aby se nějakou dobu pečovalo o existující JZD, druhá část trvala na tom, že kolektivizace musí pokračovat.“³⁵ Rozhodlo se nakonec, jak to v době komunistického Československa chodilo, v Moskvě. Za pravdu dostal první tajemník KSČ Antonín Novotný, který patřil ke skupině žádající pokračování kolektivizace zemědělství.

1.4 Dokončení kolektivizace (2. etapa)

V polovině roku 1955 nastal opět obrat v kolektivizaci zemědělství v Československu. Antonín Novotný na zasedání ÚV KSČ 29. a 30. 6. 1955 přednesl projev „v němž jednoznačně vyhlásil, že budoucnost spočívá v jednotných zemědělských družstvech. Dal tím impuls k zahájení druhé vlny kolektivizace československého venkova.“³⁶ Cílem A. Novotného, hlavního stoupence celoplošné kolektivizace, bylo stoprocentní hospodaření v zemědělských družstvech do roku 1960. Na venkově byla zahájena nová agitační kampaň. „Zpočátku byl dokonce zvolen i liberálnější přístup k tzv. kulakům, kterým bylo za určitých podmínek umožněno vstoupit do družstev.“³⁷

Kolektivizace nyní byla provázena intenzivní agitační činností. Stranické orgány, MNV, složky Národní fronty, tzv. masové organizace, zaměstnanci průmyslu i školy se podílely na působení na zemědělce, aby vstoupili do JZD. Pořádány byly opět společenské schůze a přednášky vyzdvihující společné družstevní hospodaření.

Jako příklad zapojení dětí do agitace je tato říkanka:

Co sedláci, co děláte,
koně máte, neoráte.
Koně dáme do kolchozu,
necháme si jenom kozu.
Kozu mečí mé mé mé,
já chci také do JZD.

³⁵ Václavů, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, s. 29.

³⁶ Jiří Pernes, *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, in.: Vladimír Březina ed. a Jiří Pernes ed. *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960: sborník příspěvků*. (Brno: Stilus, 2009), s. 11.

³⁷ Vladimír Březina, *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960*, in.: *Kolektivizace venkova...*, s. 131.

Ve druhé polovině 50. let se přístup ke kulakům zmírnil. Vedení KSČ také přistoupilo k názoru, že část kulaků pochopila „zbytečnost svého odporu a svým postojem i plněním povinností vyjadřovali určitý nový vztah ke společnosti.“³⁸

Část sedláků se nyní mohla přijmout do družstev a zapojit se do práce. Také část sedláků do JZD skutečně vstoupila a někteří hned získali i vedoucí funkce. Jak píše Jana Burešová: „Nešlo ovšem o výraz jejich vnitřního ztotožnění se s myšlenkou kolektivního způsobu hospodaření.“³⁹ Spíše šlo o rezignaci, jisté unavení z tlaků na ně doléhajících, ať již ekonomických nebo společenských. Také zastávání vedoucích funkcí nebylo pro mnohé snadné. Jakmile se objevily jakékoli problémy, snesla se za to na ně kritika.

Samozřejmě že všude agitační metody nepomáhaly a mnozí soukromí hospodáři se nadále stavěli ke vstupu do JZD odmítavě. Poté v některých případech nastupovaly důraznější formy nátlaku. Především šlo o nátlak využívající vysokých dodávkových povinností, výměnu pozemků horší bonitní úrovně a vzdálenějších od vsi. Za neplnění dodávek byli soukromí zemědělci vystaveni nátlaku úřadů a nepřiměřeným postihům. Někde se přistoupilo i k přímému nátlaku na pracovišti. „Do akce se ve značně větším rozsahu zapojily závody a propouštěly kovorolníky nebo děti z rolnických rodin ze zaměstnání, protože samy nebo jejich rodiče nechtěli vstoupit do JZD.“⁴⁰ Někde zase MNV nepovolovaly odchod dětí do škol, aby byla zajištěna pracovní síla v hospodářství.

Takovéto akce opět probíhaly jen v některých závodech nebo obcích a záleželo na tom, kde a kdo byl v odpovědné funkci, a pravděpodobně jaké mezilidské vztahy existovaly mezi posuzovatelem a posuzovaným. Byly i výjimky, kdy místní funkcionáři MNV nebo KSČ napsali kladný posudek na dítě soukromého zemědělce, dokonce i děti vystěhovaného kulaka nebo posudek omlouvající nesplnění dodávkových povinností.

Na podzim 1956 došlo k zmírnění tlaku ze strany státu na zakládání JZD z důvodu situace v sousedních zemích. V Maďarsku probíhalo protikomunistické povstání a Polsko ovládaly nepokoje již od června tohoto roku. Vedení komunistické strany se poučilo z neúspěchu první vlny kolektivizace a přistoupilo k poskytnutí pomoci nově založeným družstvům. „Proto také politické byro přijalo 23. 8. 1957 usnesení, jež mělo vytvořit podmínky pro zajištění družstevní výroby novými zemědělskými stroji, pro

³⁸ Pernes, Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství..., s. 25.

³⁹ Burešová, Kolektivizace jako destruktivní proces v životě venkova, s. 114.

⁴⁰ Kaplan, *Proměny české společnosti (1948-1960)*, s. 312.

zlepšení podmínek společného ustájení zemědělského dobytka a doplnění stavu pracovníků družstev kvalifikovanými odborníky.⁴¹

Kombinace pomoci zemědělským družstvům, neustálá agitace a použití nátlakových metod se nakonec projevila zvýšeným vstupem nových členů do JZD. Členové družstva mohli navíc dostat tzv. záhumenek, tedy malé políčko pro svou vlastní potřebu. Tempo v zakládání nových JZD se zrychlilo. Na počátku srpna 1957 „ministr zemědělství slavnostně ohlásil dosažení, velikého mezníku na cestě k přestavbě našeho zemědělství“. Podíl socialistického sektoru na zemědělské půdě překročil 50 procent.⁴²

„Za dva roky, 1957-1958, vzniklo v Československu přes čtyři tisíce JZD. Počet nových členů se zvýšil o 264 tisíc.“⁴³ Novými členy družstev se stávali zvláště střední rolníci, kteří se ujímali i funkcí v družstvech. Do družstev začali vstupovat i odpůrci. Oficiální propaganda tvrdila, že si rolníci uvědomili přednosti a výhody družstevního hospodaření. Toto tvrzení mohlo platit v obcích s prosperujícím družstvem. Jinak spíše šlo o podvolení se nátlaku nebo ztrátě víry, že přijde lepší doba pro soukromé zemědělce. Družstvům někde zůstávali vzdorovat malí rolníci, kovorolníci a zemědělci, kteří získali půdu po válce během pozemkové reformy.

Druhá etapa kolektivizace zemědělství byla nakonec úspěšná. V roce 1960 vyhlásil prezident Antonín Novotný „vítězství socialismu“ v Československu. Drtivá většina zemědělské půdy již byla obhospodařována zemědělskými družstvy. Zemědělství se vzpamatovalo z války a rozvratu způsobeného počáteční fází kolektivizace. Dá se říci, v souladu s jinými autory, že kolektivizace zemědělství skončila v roce 1960. V soukromém hospodaření pokračovali jen zatvrzelí jednotlivci, o jejichž méně kvalitní nebo těžko přístupnou zemědělskou půdu nebyl zájem a v dané obci byli umírnění funkcionáři, kteří byli ochotni tolerovat drobné rolníky. Samostatně hospodařící rolníky čekalo ztížené prostředí spojené s dalším přemlouváním ke vstupu do JZD, spoléháním se jen na vlastní síly, minimem mechanizace a finančních prostředků.

---

⁴¹ Pernes, Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství..., s. 15.

⁴² Kaplan, *Proměny české společnosti (1948-1960)*, s. 303.

⁴³ *Ibid.*, s. 311.

2. Charakteristika regionu Balkán

Oblast, jíž se tato studijní práce zabývá, se nachází jihozápadně od Rakovníka při hranici s okresy Beroun, Rokycany a Plzeň-sever. Je to kraj křivoklátských lesů, polí a luk, kterým protéká řeka Berounka. Sledované obce se rozprostírají na 5970 ha.

První písemné zmínky o osídlení této oblasti se vztahují k té nejmenší výšce Šlovice, které jsou doloženy roku 1115. Nejmladší jsou Malé Slabce, dříve nazývané Německé Slabce, které byly založeny roku 1785.⁴⁴

Ve sledované oblasti byly zvoleny obce, na jejichž katastru hospodařilo Jednotné zemědělské družstvo „Rudý Balkán“ Slabce. Dnes území zahrnuje 3 obce a 1 městyse. Přičemž dvě části městyse Slabce (Skupá a Rousínov) jsou vynechány, protože na jejich katastru hospodařilo JZD „1. máj“ Panoší Újezd. V období kolektivizace se zde nacházelo 10 samostatných obcí. K obci Hřebečnický náležela osada Šlovice a k obci Slabce osada Malé Slabce. Samý začátek kolektivizace na Rakovnicku proběhl i ve zdejších kraji. Přestože se obci Skupá studie nevěnuje, stojí za zmínku, že JZD Skupá bylo založeno jako jedno ze šesti prvních JZD na okrese Rakovník.

Zdejší krajině „prý začali říkat Balkán vojáci ze Slabecka, kteří v první světové válce bojovali v jihovýchodní Evropě. Když se vrátili domů k rodinám a vyprávěli o místech, kde válčili, nemuseli je příliš složitě popisovat. „Je to kraj na pohled stejný jako ten náš. Lesy, kopce, údolí, jenom jim jinak říkají.“ (...) Pojmenování Balkán se postupně vžilo a zobecnělo.“⁴⁵

Před 2. světovou válkou, konkrétně v roce 1930 zde žilo 2623 obyvatel.⁴⁶ Po válce došlo k poklesu obyvatelstva díky stěhování do měst a výrazně počet obyvatel ovlivnilo i stěhování do pohraničí vyprázdňeného odsunem Němců. V roce 1950 zde žilo 1822 obyvatel.⁴⁷

Pole na východní, jižní i západní straně jsou členěna křivoklátskými lesy. Terén je svažité a klesá k řece Berounce. Jihovýchodní část je bohatá na lesy a pole s pastvinami se nacházejí kolem vesnic. Pole jsou kamenitá a tudíž méně úrodná. Severozápadní část k Rakovnicku je již více zemědělskou.

⁴⁴ Roman Hartl a Václav Krůta, *Slabce a Rakovnický Balkán*. (Slabce: Obec Slabce, 2005), s. 9.

⁴⁵ Ibid., s. 63.

⁴⁶ *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970*. (Praha: SEVT, 1978), s. 200-207.

⁴⁷ Ibid.

Hlavními plodinami byly obilniny (pšenice, oves, ječmen, žito), dále se zde pěstovaly luštěniny, brambory, řepka, cukrovka semenačka, mák, len, jetel na semeno a seno. Začínalo se s kukuřicí na zelené krmení. V Hřebečnickách JZD pěstovalo také mrkev. Využívaly se i ovocné stromy zvláště třešně z obecních třešňovek, ale i švestky, které byly podél cest.

Z dobytka se choval skot, prasata a drůbež. Koně se využívali jako tažná síla. V Modřejovicích jsou v počátku JZD zmiňovány i ovce. Ve Slabcích byla provedena zkouška chovu kachen.

JZD „Rudý Balkán“ Slabce vzniklo postupným sloučením samostatných JZD a farmy Hracholusky Státního statku Rakovník. Po posledním slučování v roce 1976 hospodařilo na půdě o výměře 2620 ha.⁴⁸ Projekt na likvidaci družstva schválila valná hromada v listopadu 1992.

---

⁴⁸ Krejčí, *40 let socialistického zemědělství na Rakovnicku*.

3. Průběh kolektivizace v jednotlivých obcích

3.1 Hřebečnický

V obci žili především drobní zemědělci a domkáři. Zemědělci měli okolo 5 ha, jen několik jich mělo k 10 ha. Největší rolník Ladislav Beneš měl 11,11 ha. V roce 1922 proběhla pozemková reforma, velkostatek knížete Fürstenberka převzal stát a půda byla přidělena žadatelům ze Hřebečnick, Šlovic, Týřovic a Újezdce. Při pozemkové reformě vzniklo pastvinářské družstvo a také družstevní lihovar. Budovy statku a zbytek nerozdělené půdy 540 měr (1 míra = 0,192 ha) přešel do vlastnictví Družstevní pastviny.⁴⁹

Po 2. světové válce, přesně 25. srpna 1946, bylo v obci založeno Zemědělské strojní družstvo. Zakládajících členů bylo 14 a byl zvolen šestičlenný výbor s předsedou Františkem Krůtou.⁵⁰ Členové družstva měli v družstvu 136,48 ha.⁵¹

Na majetek patřící Družstevní pastvině spol. s.r.o. byla zavedena ONV v Rakovníku 9. března 1948 národní správa.⁵² Po dohodě 47 zemědělců a bezzemků se usnesla rolnická komise k rozparcelování statku Družstevních pastvin. Ale toto jednání naráželo na silný odpor bývalých členů Družstevní pastviny, jichž 90% s parcelací nesouhlasilo.⁵³

Obecní kronikář k tomuto poznamenal: „Že se rozdělení nepodařilo ku vši spokojenosti, stojí za zmínku, že se uchazeči mezi sebou pohádali, hrubě si nadávali a co jeden na druhého věděl si vyčetli.“⁵⁴

JZD v Hřebečnickách bylo založeno v roce 1949. Vývoj členské základny JZD v Hřebečnickách se dá, dle zápisů ze schůzí MNV a JZD, shrnout jako tři vlny vstupů do JZD (1949, 1950 a 1957-60) a jeden odliv (1954-55). Ustavující schůze přípravného výboru JZD proběhla 5. května 1949. Navržen byl 8 členný výbor s předsedou Prokopem Benešem, ten přijal funkci s podmínkou, že „jakmile bude mít družstvo dostatek členů, funkce se vzdá.“⁵⁵

⁴⁹ Prokop Beneš, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 32.

⁵⁰ Zápis z ustavující schůze Zemědělského strojního družstva Hřebečnický, 25. 8. 1946, SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 11, kart. 5.

⁵¹ Zápis ze schůze, 26. 1. 1947, SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 11, kart. 5.

⁵² Pavel Dufek, *Národní správa větších zemědělských a lesnických podniků v letech 1948 až 1949*, in.: *Kolektivizace v Československu*, s. 335.

⁵³ Ladislav Beneš, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 76.

⁵⁴ L. Beneš, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 77.

⁵⁵ Zápis ze schůze, 5. 5. 1949, SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 11, kart. 5.

JZD vzniklo ze Zemědělského strojního družstva Hřebečnický s rozlohou 371 ha. Strojní inventář byl převzat i od Družstevní pastviny. Kronikář obce k tomuto uvádí: „Ustanovením zákona č. 69 ze dne 23. února 1949 Sb., byla dána venkovu a vůbec vesnici možnost spojit veškerá družstva v obci stojící v jednotné zemědělské družstvo. (...) Jelikož proti výše jmenovanému družstvu stála téměř celá vesnice, byl to skutečně těžký zápas,... Tento přípravný výbor přetvořil v obci stojící strojní družstvo, které mělo 23 členů v JZD.“⁵⁶ Proti tomu z něj vystoupilo 14 členů.

V dalším náboru získalo JZD nové členy a to vesměs nezemědělce. Do konce roku nabídlo JZD pole dalších 5 zemědělců. Jak poznamenává kronikář: „Nabízí je proto, že pro stáří již nemohou sami hospodařit. Přestože jsou proti JZD velmi zaujati.“⁵⁷

K velkému rozšíření JZD došlo v roce 1950. Podle kroniky to začalo vstupem „hlavně mladistvých hochů a děvčat ze Svazu československé mládeže.“⁵⁸ Do JZD také vrátili zemědělci své přiděly půdy z parcelace. V tomto roce proběhla také hospodářská úprava katastru. Touto úpravou JZD získalo lepší pozemky a zcelilo je do velkých lánů. Zemědělci, kteří do družstva nevstoupili, dostali půdu na okraji katastru a horší bonity. Poté se přikročilo k rozorávání mezí.

Dne 1. prosince byli svoláni všichni zemědělci do hostince, kde „předseda družstva vysvětlil zemědělcům výhody družstva a zase opak jak těžce se bude hospodařit samostatně hospodařícím zemědělcům, na kterých budou bezohledně vymáhány dodávky všech zemědělských produktů včetně vysokých daní. Po této zajímavé rozpravě rozhodlo se přistoupit do JZD dalších 11 členů.“⁵⁹ Podle zápisu ze schůze JZD bylo členů přijato 12.⁶⁰

Situaci mezi lidmi zachytil kronikář takto: „Obec založením JZD rozdělila se rázem na dva tábory, a sice na členy Jednotného zemědělského družstva ‚Jezedáky‘ a soukromě hospodařící zemědělce, kteří v družstvu nestáli. Úkolem MNV bylo tyto zemědělce přesvědčováním do družstva dostat, ale u jednotlivých se narazilo na silný odpor, že raději pracovali na méně výnosné okrajové půdě než by vstoupili do družstva.

⁵⁶ L. Beneš, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 93-94.

⁵⁷ *Ibid.*, s. 96.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 102.

⁵⁹ L. Beneš, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 104.

⁶⁰ Zápis z členské schůze, 26. prosince 1950, SOKA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 11, kart. 5.

(...) Ve Šlovicích to pak byli tři větší rolníci, které lidově demokratický režim označil za vesnické boháče.⁶¹

Znevýhodnění nečlenů JZD ze strany MNV spočívalo z dochovaných zápisů nejčastěji v nepovolení domácí porážky nebo ojediněle odepřením výdeje potravinových lístků a šatenek. V roce 1952 řada zemědělců nesplnila dodávky, a zato nedostala lístky na cukr, mýdlo a šatenky. Devět zemědělců se rozhodlo, že když nedostali lístky, odepřou plnit dodávky a 1. února přestali dodávat mléko, ale již třetí den byli voláni na národní výbor. Po několika dnech dodávku mléka opět obnovili.⁶²

Během roku 1955 se odhlásilo z JZD 5 zemědělců a v roce 1956 další 3, mezi nimi tři z osmi zakládajících včetně prvního předsedy. V roce 1956 byla vrácena všem soukromým zemědělcům pole. Roztříštěná půda, která úpravou zbyla, byla po částech přidělena soukromým zemědělcům do nuceného nájmu.⁶³

V roce 1956 se projevil nedostatek mladých pracovních sil v JZD a MNV v následující době řešil tuto otázku přesvědčováním mladých o jejich potřebě v zemědělství. V posudcích na zemědělce, kterým se nedařilo plnit dodávky MNV navrhoval odpuštění trestu. Navíc předseda MNV Bohumil Mach „projednal s JZD a zorganizoval pomoc traktorem a samovazem, soukromým zemědělcům a sám po své práci v JZD posekal jim 6 lánů obilí.“⁶⁴

V roce 1957 žně byly úspěšně skončeny v JZD i v soukromém zemědělství. Úspěch tohoto roku JZD byl také ohodnocen ministrem Teslou. „9. února bylo zabito 1 velké prase, protože se ten den vyplácely dodávky a k této oslavě byli pozváni soudruzi patronátu z Prahy v čele s ministrem pracovních sil J. Teslou.“⁶⁵

Proti žákům, kteří dříve měli negativní hodnocení kvůli rodičům, při hlášení na školu již nebylo námitek. Do JZD se začali hlásit poslední soukromí zemědělci. Z osady Šlovice se přihlásili za členy manželé Zíkovi a Hornovi. Představenstvo JZD Hřebečnický odložilo rozhodnutí o členech ze Šlovic na pozdější dobu, až vstoupí do JZD i ostatní.⁶⁶

Rolníci, kteří neplnili dodávky, byli zváni na MNV a poté někteří před trestní komisí ONV. Těžkosti zemědělců se přenášely i na místní funkcionáře. Například předseda MNV v květnu 1958 chtěl rezignovat, neboť „byl napaden Šnoblem, protože

⁶¹ L. Beneš, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 123-124.

⁶² *Ibid.* s. 125.

⁶³ František Smetana, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 184.

⁶⁴ *Ibid.*, s. 186.

⁶⁵ *Ibid.*, s. 216-217.

jmenovanému nebyla povolena domácí porážka. S. předseda argumentuje tím, že za daných okolností nebude funkci předsedy vykonávat, neboť nechce býti hromosvodem neprávem nespokojených občanů.⁶⁷

V roce 1959 opět vrcholila kampaň na výstavbu místního JZD. Agitovala místní organizace KSČ, svaz mládeže, MNV i místní skupina svazu Československo-sovětského přátelství. Navíc k přesvědčování soukromých zemědělců pro vstup do družstva přijížděly pomáhat agitační skupiny z ONV z Rakovníka.⁶⁸

V tomto roce se do JZD vrátili zemědělci, kteří v letech 1954 a 1955 z družstva vystoupili a navíc přistoupili další dva. Také došlo ke sloučení JZD Hřebečnický s JZD Šlovice. V roce 1960 vstoupil ještě jeden rolník do JZD a jeden občan předal svůj 1 ha.

Na žádost ONV bylo v roce 1960 zahájeno jednání o sloučení JZD Hřebečnický, Týřovice a Skryje v jeden hospodářský celek. Posledním soukromým zemědělcem v Hřebečnickách byl Jan Zíka přibližně s 8 ha, který do JZD nikdy nevstoupil. V září 1971 od něj převzalo JZD většinu jeho pozemků. Malé políčko za vsí a zahradu dále obhospodařoval jako důchodce.

Díky kronice lze přiblížit názor, jaký měl v roce 1978 Bohumil Černý, který vzpomínal: „Já jsem byl druhým předsedou JZD,... V roce 1949 se sváděl dobytek do společných stájí. Už nikdy bych nechtěl soukromě hospodařit, na dnešní poměry by člověk nestačil shánět stroje, zařízení, žádného dnes není, kdo chce, peníze si vydělá a žádný mamon nepotřebuje, dříve to tak dělali velcí sedláci, že mamonili.“⁶⁹

Na co si vzpomínají pamětníci dnes? Bohuslav Hamouz: „Ve vsi bylo pastvinářské družstvo, kde byli hlavně velcí sedláci (pozn. autora: myšleno na situaci v Hřebečnickách). V družstvu byly 2 traktory a samovaz. Dobytek byl na pastvinách společně. Nevím, že by byl vyvíjen nějaký velký nátlak, nebo že by vznikly velké rozepře. V Hřebečnickách žádný velký statkář nebyl, ti největší rolníci měli do 10 ha. Poslední soukromý zemědělec byl Zíka, který vždy říkal: ‚Jak se Zíka jmenuju, do JZD nepůjdu‘.“

Jiří Beneš: „Do družstva se některým moc nechtělo, šlo přeci jen o jejich majetek, s kterým byli spjati. Jednou si řekli: ‚když je tam pan učitel, tak to bude dobré‘ a poté vstoupili téměř všichni najednou. Někjaký vysloveně velký nátlak nebyl. Konkrétně k nám přišli a řekli ‚chceš zabít prase, tak podepíšeš nebo prase nezabiješ.‘ Ve vězení

⁶⁶ Zápis z představenstva, 9. 9. 1957, SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 11, kart. 5.

⁶⁷ Zápis z rady MNV, 4. 5. 1958, SOkA Rakovník, MNV Hřebečnický 1945-1990, fond 73, inv. č. 1, kniha 1.

⁶⁸ Klára Machová, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 245.

⁶⁹ Eva Gaierová, *Kronika obce Hřebečnický II. díl*, s. 67.

skončil z Hřebečnick pouze Černý řečený ‚Venánek‘, který neplnil dodávky a dělal si posměšky a provokoval tehdejší vedení.“

František Rybáček: „Hodně lidí bylo pro družstvo, hodně lidí bylo proti družstvu. Pokud byli ve vsi rozumní lidé, šlo to dobře. Někde byly také hádky o funkce. V Hřebečnickách velký sedlák nebyl, velcí sedláci byli ve Šlovicích. Pro zemědělce bylo družstvo lepší, sami práci nestíhali a pohromadě se jim lépe pracovalo na poli.“

Já jsem byl osloven, když se mělo chodit po okrese zabírat stroje. Přišel jsem domu a řekl to otci, který byl předsedou komunistické strany ve vsi. Otec řekl: ‚Když to budeš dělat, tak nechod' domu.‘ A nikam jsem nešel.“

Marie Slabá: „Nejdříve se měnila pole. Při přesvědčování, aby rodiče šli do družstva, bylo nabízeno, že si můžeme nechat 1 ha a 1 krávu. Rodiče do JZD šli bez nátlaku s tím, že jim 1 ha a 1 kráva zůstaly. Později zbylý hektar a ta kráva šly do JZD také. Z kraje lidé do JZD moc nechtěli, ale později postupně do družstva vstoupili všichni až na Zíku.“

Dana Razímová: „Zemědělci ve vsi, kteří nechtěli do JZD, samozřejmě nadávali, ale k žádným rvačkám nedocházelo. Jedna výjimka se našla u Václava Černého, který hospodařil společně se svou sestrou Helenou. Když k nim, pro neplnění dodávek, přišli tři místní funkcionáři s jedním z ONV, začali oba na ně hodně vulgárně nadávat. Nakonec ‚Venánek‘ začal po nich házet kamení a hnát je od svého domu. Později pro něj přišli příslušníci SNB a na několik málo dnů ho zadrželi.“

3.2 Slabce

V obci byl jeden velkostatek patřící princům von Groy-Dülmen. Tento rod vlastnil slabecké panství od roku 1866, kdy ho zakoupil. K panství patřila také půda v okolních vsích Svinařov, Modřejovice, Kostelík a Krakovec. Groyové vlastnili velkostatek až do roku 1945. Tehdy na něj byla podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., dosazena národní správa.⁷⁰ Názory pamětníků na působení rodiny Groyů během 2. světové války se různí.

Ve Slabcích dohromady s osadou Malé Slabce bylo okolo 30 zemědělců. Deset zemědělců mělo přes 10 ha. Největší z nich měl 19 ha. Ve Slabcích také existovala družstva. V roce 1938 vzniklo Družstvo pro rozvod elektrické energie, jehož kniha

⁷⁰ Hartl a Krůta, *Slabce a Rakovnický Balkán*, s. 17.

zápisů ze schůzí sloužila od roku 1949 jako kniha zápisů JZD. V červenci 1946 vzniklo v obci strojní družstvo.⁷¹

V červenci 1949 byl ustaven přípravný výbor JZD ve Slabcích. JZD vzniklo z původního strojního družstva s 25 členy. Předseda přípravného výboru byl Antonín Kunc. Založení bylo schváleno ONV 16. ledna 1950 a ustavující valná hromada proběhla 15. června 1950. Na začátku roku 1951 mělo družstvo již 45 členů.⁷²

Prvním předsedou JZD se stal Antonín Kunc. V průběhu 50. let se několikrát vystřídali Josef Holík, Antonín Lev a Jan Zátroch.⁷³

Marie Čížková-Kulhánková v knize Jiřího Kratochvíla vzpomíná: „V roce 1950 JZD uspořádalo společné žně a začal teror, i když jsme měli předepsané kontingenty splněny, stejně nám funkcionáři JZD zabavili veškeré obilí na sýpce, prý to bylo obilí z přesetých ploch. Do družstva se nahánělo všemi prostředky.“⁷⁴

Hned v roce 1950 se začalo se zabavováním hospodářství. Bohumilu Burešovi z č. p. 11 „usnesením rady MNV Slabce ze dne 15. srpna byla hospodářská usedlost s pozemky, živým a mrtvým inventářem zabrána.“⁷⁵ Jeho matka se odstěhovala ke své dceři. B. Bureš byl 29. května 1952 s celou rodinou vystěhován do Hvozda (7 km vzdálené obce).⁷⁶

Vzpomínka Marie Dlouhé: „Manžel (pozn. autora myšlen Bohumil Bureš) do JZD vstoupit nechtěl. V důsledku toho nám byly nařízeny tak ohromné dodávkové povinnosti, že jsme je nemohli plnit. (...) A protože jsme neplnili dodávky, dne 16. srpna 1950 nám statek zabralo Jednotné zemědělské družstvo Slabce a začalo na něm hospodařit v rámci tzv. nuceného pachtu. Z mého poctivého a příčinlivého manžela se stal úhlavní nepřítel socialismu, jehož pobyt v obci nebyl žádoucí. (...) O školních prázdninách r. 1951 soudruh tajemník okresního školního výboru prohlásil: „Paní zemědělec-učitelko. Dneska se nemůže jenom učit, dneska se musí přesvědčovat. A jak můžete přesvědčovat děti, když neumíte přesvědčit manžela?“ (...) 31. srpna 1951 jsem byla propuštěna ze školní služby.“⁷⁷

Soused B. Bureše Karel Kulhánek z č.p. 10 podle slov své ženy: „nemohl vydržet to příkoří, šel si stěžovat na Okresní národní výbor. (...) Na ONV se manžel dozvěděl,

⁷¹ Kniha zápisů, SOkA Rakovník, Družstvo pro rozvod elektrické energie Slabce 1924-1947, fond 741, inv. č. 1, kart. 1.

⁷² Seznam členů, SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 343, kart. 138.

⁷³ Zápis JZD, SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 1, kart. 1.

⁷⁴ Jiří Kratochvíl, *Slabce a okolí v proměnách času*, (Slabce: JKml, 2004), s. 125.

⁷⁵ *Ibid.*, s. 57-58.

⁷⁶ *Ibid.*

že ty časy, kdy ráno budil chasu do práce, už minuly. Manžel tedy podepsal členství v JZD Slabce, ale klid stejně nebyl. (...) Členství v družstvu nebyla žádná radost. Někdy nebylo včas zaseto, polovina sena shnila, žně se protáhly,... Viníkem byli označeni sedláci,... Můj muž, snad jediný v družstvu se zemědělskou školou, žádnou funkci nezastával. Když se něco v družstvu nepovedlo, byl obviněn, že nezasáhl. (...) Nakonec nás z družstva vyloučili pro nedružstevní chování. (...) V roce 1958 se naše rodina přestěhovala do Kožlan. Do mého rodiště k otci na samotu do bývalého mlýna.“⁷⁸

Dalšími zemědělci v obci, kterým bylo hospodářství zabaveno v roce 1951 podle §55, byli Josef Zuska, a František Šíma, který nepatřil ve Slabcích k největším, ale odmítal vstoupit do družstva.⁷⁹ František Šíma nakonec do JZD vstoupil jako jeden z posledních. Pro nedodání kontingentů bylo v srpnu 1951 zabráno i hospodářství Františka Konopáska č.p. 59.⁸⁰ Josef Řezáč vzpomíná: „Zabaveno bylo hospodářství také Konopáskovi, i slepice mu byly zabaveny. Konopáskovi dříve sloužili u prince Groye na zámku. Proto mohli být nepohodlní.“

Slavnostní rozorávání mezi se konalo ve Slabcích 2. září 1951. „Nejprve šly děti, pak jely traktory s pluh, pak hudba a občanstvo. (...) Po ukončení proslavů, rozjely se traktory do polí ležících podél silnice směr Rakovník. Hudba jim vesele vyhrávala a občané domácí i z okolních vesnic se zájmem hleděli, jak mizí hranice polí – starý režim meze.“⁸¹

V září také STS z Olešné otevřela svou místní pobočku v dílně Boh. Franka, který se stal její vedoucím. František Frank k tomuto dodává: „Středisko STS ve Slabcích bylo vybudováno u nás na dvoře. Byla přebírána mechanizace od sedláků do STS za potvrzení o převzetí. Většinou to byly traktory německé výroby, které se sem dostaly během války. Část traktorů byla také americké výroby z pomoci UNRRA. V jednu dobu pro podporu JZD z STS odcházeli zaměstnanci i s mechanizací do družstev.“

30. září je v obecní kronice zaznamenáno, že „přistoupili za členy JZD všichni zemědělci, kteří dosud nebyli členy. Tedy zapojena je už celá vesnice do JZD až na

---

⁷⁷ Kratochvíl, *Slabce a okolí v proměnách času*, s. 127.

⁷⁸ *Ibid.*, s. 125.

⁷⁹ *Kronika obce Slabce*, s. 54.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*, s. 55.

několik jednotlivců, kteří nemají dosud pochopení (asi 10 rodin). Celkem je 76 členů. Organizace KSČ má všechny své členy (až na 2) zapojené do JZD.⁸²

Rok 1951 kronikář v obecní kronice končí: „A tak opět končí rok. Kolik radosti i bolu přinesl rodinám. Kolik novin a zlepšení přinesl v JZD. Zda přestanou v příštím roce hádky, které někdy vyplynou z maličkostí? Či reakce má mít radost, když se nevede a nemůže se zvládnouti vše, tak jak bychom si přáli? (...) Soudruzi nelekají se práce. Staré naše přísloví praví: ‚Na hrubý pytel – hrubá záplata.‘ Reakce čeká – bez ní nebude vesnice žít; dluhy zbudou, chalupu zadluží, kdo pomáhá stavěti kulturní dům. Teď mlčí všichni tito šuškalové. Vidí krásné dílo a tak bude i v jiných věcech.“⁸³

V září 1953 se uskutečnila společná schůze MNV, KSČ a AV-NF na které požádal František Šíma o vrácení svých pozemků. Přítomní se usnesli, že bude F. Šímovi vyhověno. Dále se jednalo o možném vyloučení některých členů z JZD. Šlo o zemědělce, kteří do družstva dali své pozemky, ale neúčastnili se společných prací. Nakonec bylo rozhodnuto 1 zemědělcí členství ponechat, 3 členové byli vyloučeni a 2 nečlenům bylo navrženo vrátit pozemky.⁸⁴

V roce 1954 bylo vráceno hospodářství Františku Šímovi mladšímu. Pozemky F. Konopáska, J. Zusky a B. Bureše, které byly zabrány, také na základě §55, zůstaly v JZD.⁸⁵

V letech 1954-55 vystoupilo z JZD 7 členů ze Slabec a 1 z Malých Slabec. Jedním z důvodů, který je uveden v obecní kronice, měla být nízká hodnota pracovní jednotky. Která v tu dobu měla být v JZD Slabce 7,- Kčs, přičemž je uváděno, že v okolních JZD je vyšší, v Chříči dokonce 30,- Kčs.⁸⁶

V roce 1955 podle zápisů MNV většina oslovených lidí vstup do družstva odmítla pro vyšší plat v současném zaměstnání, např. na dole, nebo pro nemoc a pro špatné podmínky v JZD. Zemědělci byli zváni na MNV k šetření nesplněných dodávek. Většina na MNV na vyzvání docházela, ale stále nebyli ochotni od soukromého hospodářství odstoupit. Dva zemědělci dokonce nebyli ochotni na MNV docházet. Zemědělci, kteří podle MNV více neplnili dodávky, bývali předáni k trestní komisi ONV. Koncem května 1956 případ Františka Šímy dokonce skončil u okresního soudu. Na MNV podle zápisů nebyl zván Karel Kodet, neboť své dodávky plnil. MNV a

⁸² *Kronika obce Slabce*, s. 56.

⁸³ *Ibid.*, s. 71.

⁸⁴ Zápis rady MNV, 23. 9. 1953, SOkA Rakovník, MNV Slabce 1945-1990, fond 213, inv. č. 1, kniha 1.

⁸⁵ *Kronika obce Slabce*, s. 100.

⁸⁶ *Ibid.*, s. 111.

představenstvo JZD podle zápisů, také byly nuceny řešit slovní urážky nejen mezi nečleny JZD a členy JZD, ale i mezi členy JZD navzájem.

V červenci 1956 MNV jednal s Františkem Konopáskem a Josefem Zuskou o prodloužení povinných pachtů na jejich usedlosti podle vl. nař. č. 50/55 Sb. Byli seznámeni, že prošla lhůta povinného pachtu na jejich usedlosti a mohou se rozhodnout, buď se stát členy JZD, nebo soukromě hospodařit anebo povinný pacht prodloužit na dobu šesti let. Josef Zuska podle zápisu se vyjádřil, že sám soukromě hospodařit nemůže a členem JZD se stát nechce, avšak je ochoten v něm pracovat jako doposud. F. Konopásek se vyjádřil, když mu budou vráceny pozemky ty samé, které měl jako přidělce v jednom kusu, že bude hospodařit soukromě. Nebude-li toto možné, bude pracovat v JZD i s manželkou nadále jako dosud.⁸⁷

V roce 1957 se již začalo dařit některé zemědělce ke vstupu do JZD přesvědčit. V květnu 1958 byl při krádeži přistižen bývalý předseda JZD a byla mu vyměřena pokuta.⁸⁸ Později, podle obecní kroniky, skončil u soudu z důvodu nájmu za užívání budov JZD, neboť dříve z JZD vystoupil. Ve stejný rok se, ale řešila otázka jeho možného opětovného vstupu do JZD. Někteří družstevníci byli proti jeho opětovnému přijetí. Nakonec byl do JZD přijat.

V září 1958 začal MNV jednat s majiteli půdy větší jak 0,5 ha, šlo převážně o kovorolníky, řemeslníky a obchodníky s malým políčkem, či větší zahradou. Dva odmítli vstup do JZD, čtyři byli ochotni do JZD vstoupit, dva byli ochotni předat pole státu, jeden vlastník byl ochoten předat pozemek, ale chtěl náhradu za stromy, jeden uvažoval o možnosti dohody s JZD Újezdec a čtyři majitelé půdy se k jednání nedostavili.⁸⁹

V roce 1959 do JZD se přihlásili ještě tři zemědělci. Mezi nimi i František Šíma do této doby odmítající vstup do JZD. Nakonec vstupoval do družstva s podmínkou, že mu budou navraceny zabrané věci (sklizeň, která mu byla zabrána dle §55). Po přijetí se stal funkcionářem JZD, vedoucím rostlinné výroby a členem představenstva.

Podle zápisů zemědělské komise MNV Slabce po roce 1960 jsou uváděni jako jednotně hospodařící rolníci (JHR) stále 4 zemědělci. Dva z nich byli pravděpodobně s velmi malou výměrou. Konkrétně Jarmila Gabrielová z Malých Slabec č.p. 7 měla uvedenou výměru pouze 0,4419 ha.⁹⁰

⁸⁷ Zápis rady MNV, 13. 7. 1956, SOKA Rakovník, MNV Slabce 1945-1990, fond 213, inv. č. 1, kniha 1.

⁸⁸ Zápis, 8. 5. 1958, SOKA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 1, kart. 1.

⁸⁹ Zápis rady MNV, 24. 9. 1958, SOKA Rakovník, MNV Slabce 1945-1990, fond 213, inv. č. 1, kniha 1.

⁹⁰ Dokumenty zemědělské komise, SOKA Rakovník, MNV Slabce 1945-1990, fond 213, inv. č. 11 a 78.

Větším zemědělcem byl Rudolf Zíka z č.p. 75, což bylo hospodářství na samotě vzdálené od vsi 5 km u řeky Berounky. R. Zíka obhospodařoval 8,29 ha. V dubnu 1963 došlo k předání dobytka do JZD a pozemky byly předány státu až v říjnu 1967. Nejdéle soukromě hospodařil Josef Kodet č.p. 45, což je také samota vzdálená od vsi 1 km. Podle výměrů zemědělské daně hospodařil Josef Kodet na 18,04 ha. Poslední záznam zemědělské komise o soukromém hospodaření J. Kodeta je z července 1977.⁹¹

Jaroslav Jůzl vzpomíná, že J. Kodet vstoupil do JZD hned při jeho založení v roce 1950, ale po roce vystoupil a až do smrti v roce 1986 se tam nevrátil. Ke konci života pro nemoc již nehospodařil. Jeho manželka, ale členkou JZD byla.

Pamětníci vzpomínají na dobu zakládání JZD. František Frank: „Iniciátorem byl Josef Holík původně zaměstnanec Groye a Antonín Lev vyučený zahradník. Tři statky ve vsi byly zlikvidovány. Sedlák Petr Bureš, který byl vystěhován, ale dělal na statku sám pouze s manželkou bez služebnictva. Byl zlikvidován pro neplnění dodávek obilí. O statek neměl nikdo zájem. Já jsem u něj jednou dělal, opravoval automobil, byl to dobrý hospodář, alespoň to tak u něj vypadalo.

Řekl bych, že poválečná parcelace probíhala daleko bouřlivěji než samotná kolektivizace. Ze začátku byla v družstvech bída, ale postupně se družstva pozvedávala, až nakonec i ti, co byli proti a dalo hodně přemlouvání, aby do družstva vstoupili, si nakonec JZD pochvalovali.“

Libuše Franková: „Museli jsme chodit po vsi a přemlouvat zemědělce ke vstupu do družstva. Přijel autobus s učiteli z Rakovníka, nás svolali do sborovny a dali nás do dvojic, jeden ze Slabce a jeden z Rakovníka. Na lístku každá dvojice dostala napsané jméno, koho má jít přesvědčovat.“

Josef Řezáč: „Mezi velkými sedláky v obci byl také Josef Zuska, který byl sám se starými rodiči. Statek mu byl zabaven. Ti co měli 1 krávu a zahradu šli do družstva jako první. Otec měl 8,5 ha a měl plnit velké dodávky, ale jinak při náboru do JZD mu nebylo vyhrožováno.

Zpočátku JZD nemělo žádné středisko a bylo roztroušené po vsi. Chodilo se také na brigády. Vrátil jsem se ze šachty domů a hned na brigádu pomoc družstvu. V Malých Slabcích se žádné samostatné družstvo nezakládalo a od začátku byli zemědělci z této osady přičleňováni do JZD Slabce.“

---

⁹¹ Dokumenty zemědělské komise, SOKA Rakovník, MNV Slabce 1945-1990, fond 213, inv. č. 11 a 78.

František Vestfál: „Já jsem byl zaměstnán jinde, ale v družstvu jsem vypomáhal a jezdil s traktorem. Pamatuji si na rozorávání mezí. Rodiče měli 3 ha a do JZD šli dobrovolně. Neměli prostředky na nějakou mechanizaci a vše dělali ručně. Proto společné obdělávání půdy za výpomoci mechanizace pro ně bylo zlepšením jejich situace.“

3.3 Skryje

Ve Skryjích hospodařilo okolo 40 zemědělců a po 2. světové válce zde existovalo strojní družstvo. Zemědělci nad 15 ha byli 4 a další 3 měli mezi 10 a 15 ha.⁹² V říjnu 1949 se konala schůze JSČZ „u Polcarů“ a při ní bylo ustanoveno JZD. Předsedou JSČZ byl Josef Kos č.p. 2 a místopředsedou František Šindler č.p. 50, který se stal předsedou JZD a byl jím až do sloučení s JZD Hřebečnický. Z místního strojního družstva veškerý majetek přebralo JZD a 38 členů se odhlásilo.⁹³ Zakládajících členů JZD bylo pravděpodobně 9.⁹⁴

V obecní kronice je 10. dubna 1950 zaznamenán výkup strojů pro JZD. U Karla Rohly to byla mlátička a vazač obilí, u Josefa Rohly elektromotor a V. Hoška mlátička a vazač obilí. Při výkupu přítomni zástupci ONV, MNV a JZD.⁹⁵

V archivu je uložen zápis z Okresního soudu civilního v Praze o valné hromadě konané dne 14. května 1950, na níž bylo zvoleno šestičlenné představenstvo. V představenstvu byl i Bedřich Polcar, Skryje č.p. 11.⁹⁶ B. Polcar musel později z JZD vystoupit, neboť v dalších letech je uváděn často v zápisech MNV jako soukromý zemědělec, kterého těžko přesvědčovali ke vstupu do JZD.

7. srpna 1952 byl ze Skryjí vystěhován Karel Rohla č.p. 23, podle §55 přestěhován do Svinařova a na jeho usedlost nastoupilo JZD.⁹⁷ Osloven byl Václav Rohla syn vystěhovaného Karla Rohly, který sdělil, že rodina se dohodla, že k danému tématu se již nebude vyjadřovat. Přesto řekl: „Původně jsme neměli být vystěhováni do Svinařova, ale někam k Bruntálu. Protože nebyl sehnán nákladní automobil, tak nás odvezli pouze do Svinařova.“ Helena Topinková vzpomíná: „Rohla byl největším

⁹² Soupis držitelů koní a seznam vlastníků lesa, 3. 10. 1945, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 21, kart. 6.

⁹³ Josef Bidrman, *Kronika obce Skryje*.

⁹⁴ Evidence členů, SOKA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 341, kart. 137.

⁹⁵ Bidrman, *Kronika obce Skryje*.

⁹⁶ Změny při podniku již zapsaném. Jednotné zemědělské družstvo ve Skryjích. Okresní soud civilní v Praze odd. 99., dne 5. května 1951, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 21, kart. 6.

⁹⁷ Bidrman, *Kronika obce Skryje*.

sedlákem ve vsi, ale obytné stavení bylo ještě dřevěné. Vystěhován byl s celou rodinou, rodiči, ženou a 4 dětmi do Svinařova. Když je odváželi, stála jsem za naším domkem a mávala jim. Jejich nejstarší syn byl můj spolužák ve škole. Ve statku bylo umístěno místní JZD, později tam mělo sklad výrobní družstvo Směr. Na konci 80. let byl statek zbořen.

Vystěhování Rohly lidé vnímali špatně. Rohla byl dobrý člověk, nám pomáhal i jiným sousedům na poli nebo při telení krávy. Nedělal rozdíl, jestli je někdo chudý nebo bohatý. Otec byl Karla Rohly spolužák ze školy. Já s otcem jsem byla snad dvakrát u nich na návštěvě ve Svinařově. Sebou si nic nemohli vzít, všeho měli nedostatek, tak jsme jim vezli sádlo ze zabijačky a ještě něco k tomu.“

Do poloviny 50. let žádné záznamy z MNV nebo JZD nebyly nalezeny. Je možné, že došlo ke vstupu dalších zemědělců a následnému výstupu. Minimálně B. Polcara a Fr. Hoškové č.p. 51, která žádala MNV o vrácení pozemků v dubnu 1955.⁹⁸ Podle členské evidence se v roce 1955 přihlásil 1 zemědělec do JZD, v roce 1957 do JZD vstoupily dvě členky a v roce 1958 to bylo 5 členů. JZD se rozšířilo v roce 1959 velkým vstupem asi 18 nových členů, včetně Josefa Rohly, bratra vystěhovaného Karla Rohly.⁹⁹ Mimo JZD zůstali dva větší rolníci.

V březnu 1956 Ela Toužimská z ONV píše k situaci v obci: „Mají jen jeden případ v obci, který bude nutno označit jako úpadkové hospodářství, jelikož jsou na tomto hospodářství jen starší hospodář se starou matkou a nestačí si sami práci včas udělat. (...) K získání zemědělců do JZD není prozatím u nich žádný předpoklad, (sám předseda zemědělské komise obhospodařuje přes 4 ha a není členem) bylo by nutno nějak jinak se na Skryje zaměřit.“¹⁰⁰

V letech 1958 a 1959 rada MNV několikrát řešila nedostatek pracovních sil v JZD a členy kteří dali půdu do JZD, ale neúčastnili se společných prací. Informovala zaměstnavatele těchto vlastníků půdy a navrhovala rozvázání pracovního poměru nebo nepřidělení bytu, aby nemohli opustit obec.

Od března do srpna 1959 MNV řešil otázku neobdělávané usedlosti paní Anny Dubské č.p. 5. Navrhl vstup do JZD, ale družstvo odmítalo převzít 13 ha zemědělské půdy bez pracovních sil a také z důvodu rozdrobenosti pozemků. Nakonec po ústní

---

⁹⁸ Zápis ze schůze MNV, 29. 4. 1955, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 1, kart. 1.

⁹⁹ Evidence členů, SOKA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 341, kart. 137.

¹⁰⁰ Zápis pro ONV, 9. 3. 1956, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 21, kart. 6.

poradě předsedy MNV na odboru zemědělství ONV, byla usedlost předána do obhospodařování JZD na dobu 6 let.¹⁰¹

Během roku 1959 byly prováděny větší náborové akce k rozšíření členské a půdní základny JZD, za účasti skupiny zástupců ONV, patronátního závodu, místního MNV, JZD a MO KSČ. V říjnu 1960 byly u soukromých zemědělců zvýšeny dodávky. Finanční odbor ONV sdělil, že zvyšuje zemědělskou daň u obou zemědělců nad 2 ha.¹⁰² V téže době předseda zemědělské komise poukázal na neplnění dodávek zemědělce B. Polcara a jeho přestupek, že bude předán k potrestání ONV.¹⁰³

V lednu 1961 došlo ke sloučení JZD Skryje s JZD Hřebečnický a JZD Týřovice. V roce 1963 se ještě v zápisech MNV objevují zmínky o 6 soukromých zemědělciích s malým hospodářstvím do 1 ha a Bedřichu Polcarovi zvláště se 7,79 ha. Úpadkové hospodářství B. Polcara bylo vyřešeno v prosinci 1964 přijetím do JZD. Mimo JZD zůstávalo stále několik drobných držitelů půdy.¹⁰⁴

Vzpomínky místních pamětníků. Marie Benešová řekla: „Dobrovolně hospodáři do družstva moc nešli. Myslím, že Rohla byl největší sedlák a tak si jeho statek vybrali, jako základ pro svoje družstvo. Někteří místní tvrdí, že ti, co združstevňovali, byli zlí, ale asi jak na koho. Moje matka zůstala na hospodářství sama a naší rodině neuškodili.“

Helena Topinková: „Zakládající členové JZD byli vesměs malí rolníci. Velkých sedláků ve vsi bylo asi pět. Rodiče do družstva vstoupili, směli si nechat jednu krávu. Ale spokojeni nebyli s tím, že K. Rohla byl vystěhován. JZD jsme jako špatné nebrali, ale to vystěhování bylo špatné.“

Václav Jelínek: „V době kolektivizace jsem byl malé dítě. Co vím od starších družstevníků, když jsem byl v JZD, tak straníci věděli, že někdo bude vystěhován z největších sedláků a čekalo se, kdo to bude. Nakonec to vyšlo pro mě z neznámých důvodů na Karla Rohlu. Neměl žádnou námezdní sílu, pouze ve žních se mu vypomáhalo. Nešlo o vykořisťovatelskou třídu. Můj otec zemřel v roce 1955, brzo po něm i strýc, matka na hospodářství zůstala sama a dala půdu do JZD.“

Někteří zemědělci mohli soukromě hospodařit, že měli půdu dál od obce a ještě méně úrodnou a tudíž by se to družstvu nevyplatilo tuto půdu obdělávat. Takový případ byl Staněk v Týřovicích.“

¹⁰¹ Zápisy z rady MNV, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 1, kniha 1.

¹⁰² Rozpis dodávek na rok 1961 u JHR, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 21, kart. 6.

¹⁰³ Zpráva předsedy zemědělské komise, 21. 10. 1960, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 21, kart. 6.

¹⁰⁴ Zápis z 8. 12. 1964, SOKA Rakovník, MNV Skryje 1945-1990, fond 209, inv. č. 1, kart. 1.

3.4 Modřejovice

V obci byli čtyři zemědělci, kteří měli víc jak 15 ha. Celkem bylo v obci okolo 50 zemědělců, což je z celé sledované oblasti největší počet. Ještě před založením JZD v Modřejovicích se stal rolník Josef Herink členem JZD ve Slabcích.¹⁰⁵ K založení JZD došlo podle Marie Zuskové a pozdějšího seznamu členů v roce 1950. Písemné prameny z JZD Modřejovice byly nalezeny pouze útržkovitě z archivního fondu ONV Rakovník a písemnosti MNV jsou až od roku 1959.

V září 1950 mělo družstvo 6 členů. Koncem října přistoupili 4 zemědělci a do konce roku dalších 11. Šlo o rolníky s výměrou od 1 do 8,5 ha a 3 bezzemky.¹⁰⁶ V březnu 1951 se stal členem JZD Josef Beneš z č.p. 12, který byl jedním z největších sedláků v obci. Podle záznamů JZD mělo družstvo k 1. 1. 1953 48 členů. V lednu téhož roku se do družstva zapojil další sedlák a řezník Emil Lisner č.p. 3.¹⁰⁷

Po celý rok 1959 MNV projednával socializaci vesnice, pod čímž si lze představit nábor soukromě hospodařících zemědělců do JZD. Během roku není zápisu z rady MNV, aby se neprojednávala nějaká otázka týkající se zemědělství. Předsedou JZD byl Rudolf Razím.

Dne 16. dubna 1959 byli na schůzi pozváni všichni soukromě hospodařící zemědělci, ale ze 14 JHR se dostavili pouze dva. Ti byli řádně seznámeni s vládním úkolem k dokončení socializace do r. 1960. Za člena JZD se přihlásil pouze František Hubáček č.p. 39 s výměrou 3,41 ha.¹⁰⁸

V srpnu téhož roku rada MNV projednávala žádost o propuštění z obce Jitky a Jaroslavy Hruškové. Jitka Hrušková byla propuštěna, ale Jaroslava Hrušková jako majitelka největší usedlosti ve vsi č.p. 1 s výměrou necelých 19 ha a členka JZD nebyla, z důvodu nutnosti zajištění obdělávání pozemků.¹⁰⁹

V září 1959 se povedlo do JZD získat posledních 11 soukromě hospodařících zemědělců s celkovou výměrou 61 ha.¹¹⁰ V listopadu ještě rada MNV projednala plnění

¹⁰⁵ Seznam členů JZD, SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 339, kart. 137.

¹⁰⁶ JZD Modřejovice, SOkA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 474, kart. 259.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Zápis schůze pléna MNV, 16. 4. 1959, SOkA Rakovník, MNV Modřejovice 1946-1979, fond 143, inv. č. 1, kniha 1.

¹⁰⁹ Zápis schůze pléna MNV, 28. 8. 1959, SOkA Rakovník, MNV Modřejovice 1946-1979, fond 143, inv. č. 1, kniha 1.

¹¹⁰ Zápis schůze rady MNV, 11. 9. 1959, SOkA Rakovník, MNV Modřejovice 1946-1979, fond 143, inv. č. 1, kniha 1.

dodávek u JHR. Rada MNV se usnesla, že navrhne nedodávky uvést do klidu vzhledem k tomu, že všichni zemědělci se stali členy JZD a byla neúroda brambor a píce. ¹¹¹

Jak vzpomínají pamětníci na kolektivizaci v Modřejovicích. Marie Slabá: „Co si pamatuji, tak vyhrožováno zemědělcům nebylo. Když jsem do Modřejovic přišla, JZD již existovalo. Předsedou byl Razím. V JZD byly zvláště ženy, muži chodili za prací do Rakovníka. V JZD byli postupně všichni.“

Marie Zusková: „JZD bylo založeno v roce 1950. Obec byla společná s osadou Kostelík, kde bylo založeno samostatné JZD. Později byla obě JZD sloučena. Do družstva na začátku vstoupila jenom část místních zemědělců. JZD založili jen chalupníci, sedláci zůstali mimo. Jenom Beneš, který patřil mezi sedláky, vstoupil do družstva dřív. Benešovi již byli staří a děti odešly z domu. Doma zůstal jen jeden svobodný syn. Postupně do JZD vstoupili všichni zemědělci ze vsi. Jan Hubáček se dlouho zdráhal a chvíli byl ve vězení. Bylo u něj nalezeno obilí, které schovával.

Tchán k hospodářství měl ještě hospodu, ale jeho žena již 25 let nebyla pohyblivá. Protože by nestačil hospodářství, hospodu a ošetřování ženy, byl pro družstvo a také do něj mezi prvními vstoupil. My tady jsme se snášeli, žádné velké rozepře ve vsi při zakládání JZD nebyly. Děti, když se vrátily ze školy, šly na pole pomáhat. V obci byli pouze koně, traktor neměl nikdo. I družstvo v začátku bylo bez traktoru a byli využíváni jen koně. Po založení družstva se postupně postavil kravín, vepřín a drůbežárna.

Prvním předsedou a jedním ze zakladatelů družstva byl Josef Hubáček, ten byl předsedou krátký čas. Po něm se stal předsedou Razím, který jim byl až do sloučení se Slabecem. Když se slučovalo naše družstvo s družstvem ze Slabec, místním lidem se moc nechtělo. Slabce bylo úpadkové družstvo, ale bylo to nařízeno z okresu, tak družstva byla sloučena.“

3.5 Svinařov

V obci bylo asi 20 zemědělců, z nichž osm mělo mezi 15 až 20 ha a tři sedláci měli přes 20 ha. V obci existovalo od roku 1941 Družstvo pro rozvod elektrické energie, které bylo založeno 26 členy. ¹¹²

Zmíněné družstvo pro elektrifikaci bylo využito místními funkcionáři KSČ a MNV jako základ k vytvoření JZD v roce 1950. V pozdějším seznamu členů je uváděn

---

¹¹¹ Zápis schůze pléna MNV, 27. 11.1959, SOkA Rakovník, MNV Modřejovice 1946-1979, fond 143, inv. č. 1, kniha 1.

jako první datum vstupu 1. říjen 1950. Již v březnu 1950 obdržel Jaroslav Zuska výměr o výkupu zemědělské mechanizace. J. Zuska měl JZD prodat a odevzdat samovaz, pluh, valník, mlátičku, lis aj.¹¹³ U zabavení zemědělské techniky neskončilo a MNV Svinařov výměrem v červenci 1950, podle ustanovení §3 zák. 55/47 Sb. o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu na dobu 3 roků zabral J. Zuskovi zemědělskou usedlost s živým i mrtvým inventářem do povinného pachtu JZD ve Svinařově. Pro byli všichni členové rady MNV. „Důvody, které přiměly radu MNV ve Svinařově, jsou následující, že zemědělec Jaroslav Zuska, jest zajištěn jako sabotážník, že není záruka plnění 5letého hospodářského plánu.“¹¹⁴

V září 1950 byl soukromý zemědělec František Vávra přistižen panem Dlouhým při krádeži dřeva na půdě MNV ve Svinařově. MNV předal tuto věc SNB a žádal, aby pachatel byl co nejpřísněji potrestán.¹¹⁵

V říjnu téhož roku byly schváleny technickohospodářské úpravy, s kterými dle zápisu ze zasedání MNV souhlasili všichni zemědělci mimo dvou.¹¹⁶

Začátkem roku 1951 se pozornost MNV a na jeho podnět i ONV soustředila na Jaroslava Polánka z č.p. 13. Zástupci ONV udělali prohlídku a shledali hospodářství v desolátním stavu a dobytek neměl dostávat základní dávky krmiva. Rada MNV chtěla sjednat nápravu tím, že požádala referát práce o rozvázání pracovního poměru mezi J. Polánkem a dolem Rako, aby jmenovaný se mohl více věnovat hospodářství.¹¹⁷

Jaroslav Polánek odmítal vstup do JZD a jeho žena měla být při hádkách s agitátory ještě razantnější. Po jedné dosti hrubé hádce, byla paní Polánková zatčena a odsouzena k několikaletému vězení. V březnu rada MNV za účasti zástupců JSCŽ, JZD, MO KSČ a ONV rozhodla o nuceném nájmu usedlosti č.p. 13 J. Polánka a předání místnímu JZD. „K tomuto usnesení rozhodla se rada MNV proto, že dobytek hovězí i vepřový a jeden kůň jsou v desolátním stavu, a že tyto zvířata již delší dobu nebyla krmena tak, aby obdržela záchovnou dávku a dále z toho důvodu že majitel ohlásil MNV, že již nebude dobytek více krmit, aby se toho ujali členové MNV a JZD.“¹¹⁸

¹¹² Zápisy, SOkA Rakovník, Družstvo pro rozvod elektrické energie Svinařov 1941 -1955, fond 954, inv. č. 1.

¹¹³ Zápis o vykoupení strojů, 23. 3. 1950, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 14, kart. 1.

¹¹⁴ Zápis rady MNV, 22. 7. 1950, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹¹⁵ Zápis schůze pléna MNV, 20. 9. 1950, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kart. 1.

¹¹⁶ Zápis z veřejné schůze zemědělců, 10. 10. 1950, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kart. 1.

¹¹⁷ Zápis rady MNV, 20. 2. 1951, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹¹⁸ Zápis rady MNV, 12. 3. 1951, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

Dalším, kdo byl na zasedáních MNV řešen a zatím odmítal vstoupit do JZD, byla Anna Chytrá. Členové rady MNV ve Svinařově se podle zápisů daleko více věnovali kolektivizaci než v okolních obcích. V zápisech se najdou zápisy o upevňování JZD, odhalování rozvracečů a sabotérů v družstvu a v obci, o objevování a zneškodnění všech našeptávačů¹¹⁹, popularizaci nejlepších pracovníků JZD v rozhlase.¹²⁰

Pro podporu vstupu do JZD a nátlaku na ty, co stáli mimo družstvo, bylo využíváno mimo agitace i nevydávání lístků na potraviny a šatenek. Odepření výdeje lístků a šatenek se v některých případech týkalo i všech příslušníků rodiny.

V srpnu 1952 byl do Svinařova vystěhován sedlák Karel Rohla ze Skryjí s celou rodinou i s rodiči. Přestože byla rodina Rohlů do Svinařova přestěhována jako rodina kulaka, nalezené posudky na děti z MNV nejsou negativní. Marie Rohlová byla v roce 1954 doporučena do školy. „Rada MNV doporučuje žákyni M. Rohlovou do školy, jelikož je povahy mírné,... Rodiče byli vystěhováni z obce Skryje jako kulaci, ale rada MNV nemůže dokázat, že by se chovali proti lidově demokratickému zřízení po dobu jejich pobytu ve zdejší obci.“¹²¹ Ani posudky na její bratry z roku 1955 a 1956 nejsou negativní. Určitě ale nešlo o to, že by ve Svinařově nedokázali psát špatné posudky. Negativní hodnocení obdrželi místní odpůrci kolektivizace např. Vávra a Polánek.

Dne 17. listopadu 1952 MNV vypracoval seznam boháčů, který předal ONV, ale v knize zápisů ze schůzí MNV je tento list dnes vytržen. Že byl seznam vyhotoven, se dozvídáme z dalších zápisů, které se na něj odvolávají.

V květnu 1953 zemědělský referent a zároveň předseda JZD Jindřich Růžička navrhl, aby na měsíc červen byly vydány potravinové lístky všem členům JZD. Tedy i družstevníkům Hůlovi, Rýglovi, Chytrému a Holému, kteří je nedostávali, neboť od začátku roku byli vedeni jako vesničtí boháči. Rada MNV se rozhodla jejich označení zrušit.¹²²

Téhož roku byl odsouzen lidovým soudem v Rakovníku soukromý zemědělec F. Vávra ze Svinařova č.p. 11, který byl pro sabotáž odsouzen k 5 letům žaláře, vysídlení a konfiskaci majetku. Na začátku června místní rada MNV navrhla, aby „byla podána žádost o zmírnění trestu vězení na 1 rok s ohledem na vysoké stáří Vávry a vysídlení aby bylo zrušeno pro citelný nedostatek pracovních sil, neboť již má místní JZD na 50

¹¹⁹ Zápis schůze pléna MNV, 14. 3. 1952, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²⁰ Zápis rady MNV, 11. 3. 1952, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²¹ Zápis rady MNV, 6. 2. 1954, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²² Zápis rady MNV, 29. 5. 1953, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

ha půdy na kterou nebyly předány žádné pracovní síly a odsunem Vávry by opět tři pracovní síly ubyly a narušila by se pracovní morálka.“¹²³

Přestože JZD trpělo nedostatkem pracovní síly a členové MNV byli schopni se přimluvit za F. Vávru, při projednávání možného předčasného propuštění M. Polánkové se rada usnesla, že rozhodnutí o propuštění nechá na uvážení prokuratury.¹²⁴ Po návratu M. Polánkové z vězení byla celá rodina vystěhovaná na Brand, což je lom u Rakovníka.

V září 1954 bylo přiděleno zkonfiskované hospodářství F. Vávry JZD. Přestože ho předseda JZD Růžička odmítal z důvodu nedostatku pracovních sil.¹²⁵ Zkonfiskována byla, ale pouze polovina statku. V březnu 1956 předseda JZD informoval MNV o špatném stavu hovězího dobytka u F. Vávry a špatné produkci mléka. Za této, pro JZD neproduktivní situace, odmítlo družstvo dodávat do statku krmivo.¹²⁶ Dne 8. května 1956 předal MNV živý a mrtvý inventář JZD z druhé poloviny hospodářství Heleny Vávrové na 6 let do bezplatného užívání.¹²⁷

V roce 1955 pokračovala agitace ke vstupu do JZD, ale nedařilo se získat nové členy. Přesvědčovali předsedové MNV, JZD, KSČ, instruktor JZD, do vsi přijížděl i zástupce OV KSČ. Jaroslav Zuska oznámil, že než aby šel do JZD, že raději hospodařit nebude vůbec.¹²⁸ Protože nucený nájem na hospodářství J. Zusky nebyl obnovován, doporučila rada MNV v listopadu 1957 JZD přijetí J. Zusky za člena.¹²⁹ V roce 1959 vložil J. Zuska svá pole do JZD. Totéž ještě učinila Růžena Polcarová.¹³⁰

Josef Holý ke kolektivizaci ve Svinařově vypráví: „U nás v tu dobu hospodařil ještě můj děda. Dědovi řekli, že pokud nedá stodolu na stavbu kravína, tak může on skončit v Jáchymově nebo může být rodina ze vsi vystěhována. Stodolu družstvo chtělo, protože byla ve vsi nejnovější a okolo bylo místo na rozšíření. Děda stodolu se zahradou raději dal družstvu. Ze vsi nejvíce vzdoroval Vávra.“

Jaroslava Vyskočilová si vzpomíná, že na rodiče byl vyvíjen velký nátlak a vyhrožováno vězením. „Ve Svinařově do čela kolektivizace se postavili František Zuska a Korf. Do JZD šli nejdříve ti, co nic neměli. Rodiče na zimu zaseli vlastní obilí a druhý rok se sklízelo společně. Ze vsi byl vystěhován Polánek, který dělal na šachtě. Ve

¹²³ Zápis rady MNV, 2. 6. 1953, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²⁴ Zápis rady MNV, 25. 11. 1953, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²⁵ Zápis rady MNV, 19. 9. 1954, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²⁶ Zápis rady MNV, 15. 3. 1956, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²⁷ Zápis o převzetí živého a mrtvého inventáře v čp. 11, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 11, kart. 1.

¹²⁸ Zápis rady MNV, 26. 10. 1955, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 1, kniha 1.

¹²⁹ Zápis rady MNV, 15. 11. 1957, SOkA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 3, kniha 2.

vězení skončil Vávra, který byl dán do Jáchymova. Také si vzpomínám, že po vsi chodili ti v černých kabátech. Jako malá holka jsem se jich bála, když přišli k nám domů. Děti neochotných zemědělců měly problém ve školách, nemohly odejít studovat třeba i střední školu.“ Paní Vyskočilová mohla pouze do učení a poté zůstala pracovat v zemědělství.

Libuše Zusková vzpomíná: „Můj tchán Jaroslav Zuska byl po válce ve Svinařově předsedou MNV. 25. února 1948 jsme přes den slyšeli v rádiu, jak mluví Gottwald. Už večer v 11 hodin tentýž den přišli dva policajti se zástupcem ONV a místním Františkem Zuskou, kteří tchána vyzvali, aby okamžitě předal úřad předsedy MNV přítomnému F. Zuskovi. Na chvíli byl klid. Později začali zabírat zemědělské stroje. Tchán si myslel, že to bude na chvíli a pak, že to rupne a věci se vrátí. Po čase se ale vrátili místní funkcionáři, že neodevzdal plátna do mlátičky. Tchán byl odsouzen a na půl roku skončil na Pankráci. Všichni příbuzní se skládali na peníze pro advokáta. Když tchán zemřel, odmítly úřady babičce dávat důchod, že si může vydělat v JZD. Babička dojila krávy, ale žádné mléko si vzít nemohla, byla pokaždé kontrolována. Já měla akorát malé dítě a moc jsem jí pomáhat nemohla.

Ve vsi se nás lidé začali bát. Nikdo na nás nepromluvil a při setkání nás obcházeli. Jen jedna teta nám dávala mléko. Manžel sehnal práci v STS. Manžel byl se zaměstnáním spokojen a v práci se mu dařilo. Nadřizení s ním byli také spokojeni, a proto v rámci podniku postupoval. V tom se ale ozvali místní funkcionáři, že je potřeba zde pro nedostatek pracovních sil v JZD, že musí jít obdělávat půdu, která nám byla zabavena. Manžel musel z STS odejít a zde ho nechali dělat podřadné práce. Manžel i já jsme se stali členy JZD. Když se sloučily JZD Svinařov a Slabce, manžel mohl odejít do STS a byl šťastný.“

3.6 Újezdec

V obci Újezdec, původním název Malý Újezd, bylo asi 23 zemědělců. Ve vsi se nacházelo více větších sedláků, než v okolních obcích. Sedm sedláků mělo přes 15 ha, dva z nich dokonce přes 30 ha. František Šnobl řečený „Xaver“ z č.p. 1 byl největším sedlákem ze sledovaného regionu, obhospodařoval 36 ha.

---

¹³⁰ Zápis ze schůze MNV a představenstva JZD, 25. 5. 1959, SOKA Rakovník, MNV Svinařov, 1945-1980, fond 219, inv. č. 3, kniha 2.

Dochovaný písemný materiál k Újezdci je skromný, i když existuje obecní kronika, která ale založení JZD zmiňuje pouze jednou větou. Zápisy z JZD nebyly nalezeny a zápisy MNV jsou na informace chudé. Většina pamětníků zakládání JZD ve vsi již nežije a poslední si na události přesně nevzpomínají. To co se dá říci s jistotou je, že JZD v Újezdci bylo založeno v roce 1952 a pravděpodobně do JZD vstoupili všichni zemědělci najednou. Nezodpovězenou otázkou zůstává vystěhování Františka Šnobla, a kdy k němu přesně došlo.

V květnu 1951 byl vytvořen přípravný výbor k založení JZD.¹³¹ Na založení JZD v roce 1952 se shoduje zápis v kronice, vzpomínka pamětnice a datum vstupu u členů JZD v pozdějším seznamu JZD Slabce. V srpnu 1952 bylo založeno JZD v Újezdci a předsedou byl zvolen František Beránek.¹³²

Marie Šnoblová k založení JZD říká: „Moc si toho nepamatuji. Vím přesně, kdy JZD bylo založeno, ten datum je shodný s narozením syna 1. 8. 1952. V JZD byli všichni zemědělci z obce. Šnobl ‚Xaver‘ do JZD nechtěl a byl vystěhován, kdy, to si nepamatuji.“

Na začátku kolektivizace byl ze vsi vystěhován František Šnobl z č.p. 1 i s rodinou. Podle Jaroslava Jůzla z Hracholusk do 22 km vzdálených Břežan. Jiří Beneš z Hřebečnick vzpomíná, že k vystěhování došlo někdy v roce 1952 nebo 1953, když chodil do měšťanky do Slabec. Jediný nalezený písemný záznam o vystěhování je z roku 1954, kdy MNV oznamuje ONV, že pozemky Františka Šnobla byly převzaty JZD bez náhrady.¹³³

Zpráva MNV o vesnických boháčích z 15. srpna 1952 pro ONV se o Františku Šnoblovi nezmiňuje a uvádí pouze Josefa Šímu, Miroslava Elznice a Bohumila Beneše.¹³⁴

Ve svém životopise předseda JZD Újezdec František Beránek vzpomíná, že JZD bylo založeno „za spolupráce členů OV KSČ a ONV... Vstoupil jsem mezi prvními do JZD a zároveň jsem byl zvolen za předsedu. Po založení (16. září 1952) jsem obdržel anonymní výhružný dopis, že budu vypálen a zastřelen. Dopis jsem předal VB. A také

¹³¹ Zápis MNV Újezdec, 24. 5. 1951, SOkA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 524, kart. 292.

¹³² Ferdinand Staněk, *Kniha pamětní obce Malý Aujezd*, s. 67.

¹³³ Odpověď MNV na dotaz ONV, 15. 8. 1954, SOkA Rakovník, MNV Újezdec 1945-1976, fond 239, inv. č. 19, kart. 2.

¹³⁴ Zápis MNV Újezdec, 15. 8. 1952, SOkA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, kart. 203, inv. č. 524, kart. 292.

skutečně 23. 9. 1952 jsem byl vypálen. Zásluhou družstevníků z Kněževsi a Újezdce jsme se mohli obléci a netrpěli hladem.¹³⁵

Marta Ikrenyiová, rozená Beránková vzpomíná: „JZD bylo založeno v srpnu a v září nám byla zapálena stodola, od které chytlo i stavení. Maminka byla proti, aby otec dělal předsedu. Otec si nedal říct. Někteří mu vyčítali vystěhování rodiny Šnoblů z č.p. 1, ale nařízení mělo přijít ze shora.“

Doopravdy došlo k zapálení stodoly F. Beránka, který v tu dobu nebyl doma, manželce s dvěma dětmi se podařilo zachránit. F. Beránek byl předsedou JZD i po sloučení s JZD Slabce v letech 1961-1968 a 1971-1972.¹³⁶ Podle pamětníků byl jedním z autorů názvu JZD „Rudý Balkán“ Slabce.

Obecní kronikář Ferdinand Staněk popsal počátky JZD těmito slovy: „Začátky JZD byly velmi špatné, v roce 1953 nebyla ani sláma, musela se kupovat a vozit zdaleka, pro nedostatek krmení uhynulo mnoho dobytka.“¹³⁷

Josef Šíma v roce 2000 dopsal na lístek do kroniky: „Chybí toho hodně dopsat od roku 1945. Při zakládání JZD byla vystěhována rodina Šnoblova se 3 malými dětmi ze svého statku č.p. 1. a z č.p. 14 Elznic do Jáchymova, odvezen přímo z pole do dolů na uran.“¹³⁸

Zápisy MNV 1956 až 1959 se nezmiňují o socializaci vesnice jako v jiných obcích v okolí, ani o soukromých zemědělci. Z toho se dá usuzovat, že doopravdy došlo v roce 1952 ke vstupu všech zemědělců do družstva. Dne 8. října 1959 obdrželi družstevníci putovní vlajku za splnění dodávky brambor.¹³⁹

Vratislav Šnobl vzpomíná: „Kolektivizace v Újezdci probíhala za využití síly. Zemědělcům bylo vyhrožováno i vystěhování. K tomu také v jednom případě došlo, vystěhován byl náš soused, který také měl jediný traktor v obci. Ve vsi se mluvilo o tom, že měl soused ‚Xaver‘ Šnobl být obviněn ze ztráty řemenu od mlátičky. Skončil ve vězení a rodinu vystěhovali. Otci bylo také vyhrožováno vystěhování. Otec hospodařil na 26 ha, měl tři koně a nový samovaz. Po vstupu do družstva k nám byly svedeny krávy.“

¹³⁵ Z životopisu Františka Beránka z Újezdce, rodinný archiv Marty Ikrenyiové.

¹³⁶ Zápisy JZD, SOKA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 1, kart. 1. a inv. č. 9, kart. 3.

¹³⁷ Staněk, *Kniha pamětní obce Malý Aujezd*, s. 67.

¹³⁸ Josef Šíma dodatečný zápis do *Knihy pamětní obce Malý Aujezd*, z roku 2000.

¹³⁹ Staněk, *Kniha pamětní obce Malý Aujezd*, s. 69.

3.7 Kostelík

V Kostelíku bylo asi 19 zemědělců, kteří měli většinou mezi 3 až 14 ha půdy. Dne 12. 5. 1948 založilo 10 zemědělců Zemědělské strojní družstvo. Předsedou družstva se stal Antonín Polcar z č.p. 1.¹⁴⁰

Paní Vlasta Opatrná si vzpomíná, že byla snaha strojní družstvo přeměnit v JZD. To ale místní zemědělci nechtěli a raději v roce 1950 Zemědělské strojní družstvo zrušili. V. Opatrná, dcera Aloise Mourka, dále vzpomíná: „Zájem o JZD nebyl žádný. V roce 1955 začala agitace k založení JZD. Do obce začali zajíždět cizí agitátoři, kteří neuspěli, i když se pokusili vyhrožovat. Jednou otci řekli, že když nevstoupí do JZD, tak ho vystěhují do chléva na Slovensko. Nakonec do obce začal dojíždět jeden důstojník z Rakovníka. To byl rozumnější agitátor, s kterým otec rozmlouval. Ten ho po nějaké době přemluvil ke vstupu do družstva. Otec se stal v JZD účetním. Při agitaci bylo využito i nabídky, že zemědělec, který vstoupí do JZD, bude mít záhumenku a bude si moci ponechat 1 krávu.“

JZD v Kostelíku bylo nakonec založeno v roce 1957. Pravděpodobně 21. srpna, mělo 22 členů, z toho bylo 6 bezzemků. Předsedou se stal Antonín Macák z č.p. 10, který jím byl až do konce roku 1960, kdy bylo sloučeno s JZD Modřejovice.¹⁴¹

Již v roce 1959 se začalo na schůzích mluvit o možném sloučení s JZD Modřejovice. V případě obcí již k sloučení došlo. Na členské schůzi v prosinci téhož roku, ale členové JZD Kostelík sloučení s JZD Modřejovice odmítli.¹⁴²

Následující rok 1960 dal Bohumil Elznic svůj pozemek MNV, který ho postoupil JZD. Mimo JZD zůstal Josef Macák z č.p. 2, jehož případ začal řešit MNV v Modřejovicích. V tomto případě šlo o nedostatek pracovních sil v JZD Kostelík, které nechtělo obdělávat pozemky po zemřelých rodičích J. Macáka. Družstvo žádalo, aby se J. Macák stal členem družstva s manželkou, přičemž by nadále docházel do zaměstnání v průmyslu a ve svém volném čase a o dovolené by pomáhal ve špičkových pracích. J. Macák na toto prohlásil: „Učiňte se mnou, co chcete, já do družstva nepůjdu, ani na uvedených pozemcích hospodařit nebudu.“¹⁴³ V listopadu 1960 bylo projednáno

¹⁴⁰ Zápisy Zemědělského strojního družstva Kostelík, s. 1.

¹⁴¹ Kniha zápisů ze schůzí JZD Kostelík, s. 1.

¹⁴² Ibid., s. 34.

¹⁴³ Zápis ze zasedání MNV Modřejovice, 15. 11. 1960, SOkA Rakovník, MNV Modřejovice 1946-1979, fond 143, inv. č. 1, kart. 1.

darování pozemků Josefa Macáka státu. JZD Kostelík pozemky nadále odmítalo obhospodařovat, neboť J. Macák ani jeho manželka nechtěli být členy JZD.¹⁴⁴

Dne 28. listopadu 1960 členové JZD Kostelík opět hlasovali o sloučení s JZD Modřejovice. Z přítomných 13 členů bylo pro 7 a 1 proti.¹⁴⁵ JZD Kostelík a JZD Modřejovice se sloučily.

V. Opatrná vzpomíná na velký nátlak na Josefa Macáka, který odmítal vstoupit do JZD. Z Kostelíku nikdo nebyl vystěhován ani vězněn. Naopak do Kostelíku byl vystěhován Josef Gregor, velký sedlák z Přílep.

Libuše Zusková vypráví: „Já jsem v danou dobu již byla ve Svinařově, ale domů do Kostelíka jsem jezdila vypomáhat, neboť matka již nemohla. Ve vsi byli pouze dva zastánci JZD, ostatní byli proti. Jeden ze zastánců JZD byl pošťákem a navrhoval vystěhovat Štěpánovi. Já a sestra jsme se provdaly a odešly z domu. Když matka zemřela, otec zůstal na hospodářství sám a nakonec do družstva vstoupil. Později, když se otec chtěl odstěhovat k sestře, nechtěli ho místní funkcionáři pustit, že je nedostatek pracovních sil. Nakonec mu umožnili se odstěhovat výměnou za předání domu JZD.“

3.8 Týřovice

Podle studovaných materiálů lze odhadnout, že v obci mohlo být přibližně 20 zemědělců, z nichž 3 měli více jak 20 ha a další 3 přes 10 ha.

Ještě před vlastním zakládáním JZD v Týřovicích došlo v rámci kolektivizace ke konfliktu místního sedláka s nově zakládaným JZD v Hřebečnicích. V roce 1949 JZD Hřebečnický převzalo traktor místního lihovaru, který si zaplatil a užíval Antonín Staněk z Týřovic. Traktor byl synovi A. Staňka odebrán za asistence veřejné bezpečnosti, která ho zadržela.¹⁴⁶ Manželka zadrženého syna Jaruše Staňková vzpomíná: „Za manželem přijeli na pole z Hřebečnic, aby vrátil traktor. On řekl: ‚Nechte mi doorat a já ho odpoledne vrátím.‘ Navečer již přišli s četníkem a na týden manžela odvedli.“

JZD v Týřovicích bylo zakládáno nadvakrát. Kdy první družstvo vzniklo, se nepodařilo zjistit. V archivním fondu ONV Rakovník jsou záznamy o JZD z dubna 1950, kdy družstvo mělo 17 členů. Na schůzi MNV 13. listopadu se měl Svoboda přimluvit za Ondráčka, neboť podle něho nemůže Ondráčková sama hospodařit

¹⁴⁴ Kniha zápisů ze schůzí JZD Kostelík, s. 41.

¹⁴⁵ Ibid., s. 42.

¹⁴⁶ L. Beneš, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 95.

s 2letým dítětem. Jako předseda JZD je v jiném zápise, také z listopadu, uveden Josef Kodet.¹⁴⁷

V roce 1953 Staněk i Ondráček jsou již vedeni jako členové JZD. Ale na konci roku, přesně 13. listopadu, již členská schůze rozhodla o likvidaci JZD, která byla dokončena 23. 11. 1954.¹⁴⁸ Neobdělávané pozemky byly předány JZD Velká Buková.¹⁴⁹

V dochovaných zápisech se lze dočíst o kontrole místních zemědělců ze strany MNV. Národní výbor nejen kritizoval neplnění dodávek některými zemědělci, ale výjimečně i chválil. Například 13. prosince 1955 bylo vyzdvíženo vzorové plnění dodávek velkého zemědělce Františka Staňka. Naopak 5. června 1956 bylo na MNV pozváno 7 zemědělců pro neplnění dodávek. Na návrh předsedy MNV Antonína Dubského bylo upuštěno od trestního stíhání 5 zemědělců a případ Václava Staňka č.p. 25 předán trestní komisi ONV.

Podruhé bylo JZD založeno v roce 1957. V seznamu členů JZD je uveden u všech členů rok vstupu 1957 mimo Marie Černé (březen 1959) a Antonína Šímy č.p. 13 (1. 1. 1960). Předsedou JZD se stal Josef Svoboda. V zápisech z rady MNV lze nalézt, že 1. listopadu 1957 MNV hledalo funkcionáře pro JZD a od 21. ledna 1958 již v každém zápise z rady MNV, vyjma jednoho, je nějaký záznam o JZD. V zápisech se ještě objevuje 5 jmen soukromých zemědělců, kteří postupně do JZD vstoupili do konce roku 1959, až na Václava Staňka „Mikuláše“ z č.p. 25. V. Staněk stále odmítal vstup do JZD. V archivu bylo nalezeno i vyjádření samotného V. Staňka pro Zemědělský odbor ONV v Rakovníku z 28. listopadu 1960. V něm se uvádí „že v roce 1953, když JZD přešlo do klidu, byl tehdejší likvidátorem značně poškozen a to uvedl, jako hlavní důvod proč nevstoupil do JZD, když znovu zahájilo činnost.“¹⁵⁰ Václav Staněk soukromě hospodařil na 12,70 ha do konce září 1971.

Dvě vzpomínky na Václava Staňka „Mikuláše“. Jiří Beneš z Hřebečnick vzpomíná, jak přijel do Týřovic na náves a tam zrovna tajemník MNV Ladislav Jirouš „se rozčiloval a křičel, co si dovolil ‚Mikuláš‘. Ten se měl tajemníka zeptat, zda již budou mlátit a když tajemník odpověděl ‚ne ještě ne‘. Vzal ‚Mikuláš‘ družstevní mlátičku a vymlátil si svoje.“

¹⁴⁷ Záznam JZD Týřovice, 11. 11. 1950, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 521, kart. 289.

¹⁴⁸ Záznamy JZD Týřovice, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 521, kart. 289.

¹⁴⁹ Zápis rady MNV, 7. 4. 1954, SOKA Rakovník, MNV Týřovice 1945-1960, fond 233, inv. č. 1, kniha 1.

¹⁵⁰ Zápisy Zemědělské komise MNV Hřebečnický, SOKA Rakovník, MNV Hřebečnický 1945-1990, fond 73, inv. č. 7, kniha 7.

Ladislav Jirouš vypravoval: „Do družstva nevstoupil pouze Václav Staněk. Ten si nebral servítky a někdy družstevníkům i vynadal. Např. jednou obracel seno, a když obrátil svoje, začal obracet i družstevní. Potom odjel domů a přišel na náves, kde začal družstevníkům nadávat, že si ani seno neobráťí.“

Pamětníci z Týřovic dále vzpomínají. Hana Přibíková: „Z Týřovic nebyl nikdo vystěhován, ale uvažovalo se o ‚Matějovským‘ Staňkovi č.p. 12 a Ondráčkovi. Předseda MNV Josef Polák však byl proti tomu a měl se zasadit o to, že nikdo nebyl vystěhován. Ze Skryjí byli vystěhováni Rohlovi, když kolem nás projížděl vůz, který je odvážel, maminka plakala.“ Dále H. Přibíková připomněla, že „matka byla ráda, že se začalo společně hospodařit, neboť byla na hospodaření sama. Ve vsi byli také dva sedláci bez dětí a ti byli ochotni také vstoupit do JZD. Ostatní rádi či neradi do družstva postupně vstupovali.“

Marie Ondráčková: „Zakládání družstva jsem nějak nevnímala, ale byla to ošklivá doba. Chodili k nám z okresu a já plakala. Jednou našeho tátu (myšleno manžela) vzali rovnou z pole a nechali tam koně, které jsem pak musela odvést domů. Měsíc jsem byla sama doma s dítětem.“

Jaruše Staňková: „Zadržel byl Ondráček. Myslím si, že vstup do družstva tam podepsal. Ale potom se družstvo rozpadlo. Podruhé tam vstoupila už celá ves až na Václava Staňka ‚Mikuláše‘ č.p. 25, který byl jedním z prvních členů prvního družstva.“

Ladislav Jirouš: „Předsedou JZD se stal ‚Čížek‘ přezdívkou Josefa Svobody. Nátlak na zemědělce ke vstupu do JZD nebyl.“

3.9 Šlovice

Osada Šlovice byla tvořena 9 čísly popisnými a místní obyvatelstvo se živilo zemědělstvím až na Františka Čecha, který měl vodní elektrárnu. Byly zde tři velké statky, které měly okolo 20 ha, všichni tři majitelé se objevují na seznamech „kulaků“ vedených ONV Rakovník v letech 1952-53.

Již při zakládání JZD v roce 1949 v Hřebečnicích, s kterými osada Šlovice tvoří jednu obec, se objevuje jméno Aloise Beneše ze Šlovic jako účastníka schůzí. Na konci roku v soupise členských podílů JZD Hřebečnický jsou již dva zemědělci ze Šlovic. Touha po JZD zde jinak nebyla. Proto museli nastoupit agitátoři a přísnější podmínky

pro soukromé zemědělce. MNV Hřebečnický v roce 1953 nedoporučoval děti ze Šlovic k dalšímu studiu pro nedostatek pracovních sil v hospodářství jejich rodičů.¹⁵¹

Od Františka Čecha majitele elektrárny byly odkoupeny pozemky, které chtěl ONV přidělit rolníkům. MNV odpověděl v dubnu 1953, že rolníkům ve Šlovicích půdu přidělit nemůže, neboť tito vlastní každý nad 20 ha zemědělské půdy s 2-3 pracovními silami na 1 hospodářství. Tato půda je vražena do okraje lesů, svahovitá, kamenitá a asi 15 let již neobdělávaná, tudíž nerentabilní, hodící se pouze k zalesnění."¹⁵²

Nakonec i ve Šlovicích došlo k založení vlastního JZD, i když podle písemných pramenů se uvažovalo o začlenění do JZD Hřebečnický. V září 1957 se hlásili za členy JZD Hřebečnický manželé Zíkovi a Hornovi, ale jejich přihláška byla odložena až co ostatní ve Šlovicích. Na jaře 1958 v rámci socializace vesnice byla provedena akce k založení JZD Šlovice. Získání byli všichni v osadě mimo Františka Beneše z č.p. 2.¹⁵³

K ustavující schůzi JZD Šlovice došlo 19. dubna 1958 v bytě družstevníka Beneše Aloise č.p. 9 ve Šlovicích. Přítomni byli všichni zemědělci. Přítomni byli dále tři pracovníci ONV a ze Hřebečnický předsedové JZD, MNV a MO KSČ. Schůzi zahájil a řídil s. Remeta Fedor z ONV. Po diskusi rozhodli se zemědělci pro hospodaření v JZD. Pro hlasovali všichni přítomní zemědělci. Předsedou JZD se stal František Beneš z č.p. 2 a místopředsedou Jaroslav Horn z č.p. 6.¹⁵⁴ F. Beneš na funkci předsedy již v červenci rezignoval a předsedou družstva až do sloučení s JZD Hřebečnický byl J. Horn.

V kronice obce Hřebečnický je zapsáno: „Jarní práce vykonával každý zemědělec sám, sklízelo se společně. Ovšem hovězí dobytek a koně měl každý ve svém chlévě, sám je ošetřoval, sám dojíl krávy a odváděl mléko. Pouze prasničky byly u družstevníka Zíky.“¹⁵⁵

Vzpomínky pamětníků. František Rybáček si vzpomíná, že se uvažovalo, jestli nevystěhovat někoho ze Šlovic. Návrh byl z okresu a v Hřebečnickách na to řekli: „Když je vystěhujete, tak tam budete chodit krmit z Rakovníka.“ Ze Šlovic nebyl nikdo vystěhován.

Antonín Beneš řekl: „Byli jsme označeni za ‚kulaky‘ a museli jsme plnit vysoké dodávky. Hrozili nám vystěhováním. Na vojně jsem byl u PTP v Ostravě na šachtě. Můj bratr o rok mladší dopadl podobně, ale měl těžký úraz a zbytek vojny strávil ve

¹⁵¹ Zápisy MNV, SOkA Rakovník, MNV Hřebečnický 1945-1990, fond 73, inv. č. 1, kniha 1.

¹⁵² Zápis rady MNV, 16. 4. 1953, SOkA Rakovník, MNV Hřebečnický 1945-1990, fond 73, inv. č. 1, kniha 1.

¹⁵³ Zápisy rady MNV, SOkA Rakovník, MNV Hřebečnický 1945-1990, fond 73, inv. č. 1, kniha 1.

¹⁵⁴ Zápis z ustavující schůze JZD Šlovice obec Hřebečnický, 19. 4. 1958, OÚ Hřebečnický.

¹⁵⁵ Machová, *Kronika obce Hřebečnický*, s. 255.

vojenské nemocnici v Praze. Po vojně jsem chtěl dělat traktoristu a to mě bylo umožněno.

Velkým funkcionářem byl v Hřebečnicích Prokop Beneš, který pocházel ze Šlovic. Když se založilo JZD, dostali jsme mechanizaci: traktor, samovaz, mlátičky. Dozor nad námi mělo JZD Skupá, abychom naše družstvo nesabotovali.“

3.10 Novosedly

V obci bylo asi 18 zemědělců. Dva největší, oba Kopřivové, měli okolo 15 ha. V Novosedlích bylo JZD zakládáno nadvakrát. Před prvním založením JZD byl 15. července 1949 založen sedmičlenný přípravný výbor. V roce 1950 mělo družstvo 10 členů (1 zaměstnanec ČSD, 3 rolníky, 2 dělníky, 1 cestáře, 2 zedníky a 1 chalupníka). Předsedou družstva se stal Jan Staněk, který měl 8,28 ha půdy, největší podíl půdy z členů družstva měl Jiří Vyskočil 10,5 ha. Ostatní členové pak měli 1 – 3 ha. Jeden člen byl bezzemek. Do konce roku přibyl ještě 1 člen.¹⁵⁶

První JZD dle Františka Kopřivy bylo založeno, když byl na vojně u PTP, vzpomíná: „Na povolávacím rozkaze mám napsáno návrat nežádoucí.“ Růžena Hlaváčková připomíná, že k PTP z Novosedel šli tři mladí muži, oba Kopřivové a její manžel Václav Hlaváček. „Manžel jen proto, že byl kamarád obou Kopřivů. On byl s nimi stejně starý a chodili spolu do školy. Děda byl ale v KSČ a šel kvůli tomu na úřady. Manžela po 2 měsících přeložili k normálnímu vojenskému útvaru.“

Konec prvního JZD zmiňuje Jiří Kratochvíl ve své knize, kde píše: „V roce 1953 se rozpadlo JZD v Novosedlích a pole byla vrácena jejich majitelům.“¹⁵⁷ R. Hlaváčková vzpomíná, že i „tchán dostal nazpět vše, co do JZD vložil, 3 ha i krávy.“ Ale v zápisech z rady MNV je ještě v lednu 1954 zmíněn předseda JZD Jan Staněk a až 17. června 1954 se schůze MNV účastnila likvidační komise JZD.¹⁵⁸ Dne 23. června 1954 byl sepsán protokol o předání pozemků o výměře 2,98 ha z JZD Novosedly v likvidaci do JZD Újezdec.¹⁵⁹ Řadu drobných pozemků MNV přidělil výměrem do povinného pachtu soukromým rolníkům příkazem dle §3 zákona č. 55/1947 Sb. o pomoci rolníkům.

¹⁵⁶ Záznamy JZD Novosedly, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 481, kart. 264.

¹⁵⁷ Kratochvíl, *Slabce a okolí v proměnách času*, s. 128.

¹⁵⁸ Zápisy MNV, leden - červen 1954, SOKA Rakovník, MNV Novosedly 1946-1968, fond 159, inv. č. 1, kart. 1.

¹⁵⁹ Protokol o předání pozemků, SOKA Rakovník, MNV Novosedly 1946-1968, fond 159, inv. č. 5, kart. 1.

V listopadu 1954 takto přidělil pozemky čtyřem rolníkům na 3 roky. V květnu 1955 dalších 12 pozemků.¹⁶⁰

V době likvidace JZD došlo k zatčení Václava Kopřivy. R. Hlaváčková vzpomíná, že „Kopřiva si pustil pusu na špacír a šel do vězení. Ve vsi byla uspořádána podpisová akce, aby byl propuštěn.“ Podpisová akce je doložena nepřímou i písemně. V archivu je uložena odpověď rady MNV Okresnímu národnímu výboru v Rakovníku na dotaz k dřívějšímu životu Václava Kopřivy z 3. listopadu 1954.¹⁶¹

Snahy o opětovné založení JZD se objevují v zápisech MNV od začátku roku 1958. Projednávala se na schůzích socializace vesnice. V lednu nabídl podnik Stadion Rakovník, že v případě založení JZD dá k dispozici traktor po celý rok i s řidičem za režijskou cenu.¹⁶²

Zástupkyně ONV Rakovník paní Lysá se na schůzi v únoru dotazovala, jak se zabývá zemědělská komise založením JZD. Jiří Vyskočil odpověděl, že „to bude problém z důvodu, že JZD v obci bylo a ONV nám nepomáhal.“¹⁶³

JZD bylo opětovně založeno během roku 1958. Předsedou družstva se stal František Kopřiva a místopředsedkyní jediná žena v takovéto funkci na Balkáně Anna Beranová. V JZD bylo 34 družstevníků.¹⁶⁴

Na založení JZD vzpomínají pamětníci takto. Růžena Hlaváčková: „První JZD již bylo založeno, když jsem přišla do Novosedel v březnu 1953. V JZD byli nejmenší rolníci Beran, Staněk, Štěch i můj tchán. Říkalo se, že se mluvilo o vystěhování Kopřivy, ale místní KSČ ‚starý komunisti‘ byli proti. Agitovat jezdili z ONV a v hospodě z toho byly hádky. K náboru do JZD bylo využito velkých dodávek pro soukromé hospodáře. V roce 1958 vstoupili do JZD všichni včetně dvou největších.“

František Kopřiva: „Přijeli cizí agitátoři, kteří svolali všechny ze vsi na schůzi do hospody. Podepsali všichni najednou.“

Miloslava Kopřivová k tomuto dodává: „Na schůzi všichni koukali na Fanouše. Dva od SNB s manželem šli ven a sdělili mi ‚Musí se založit družstvo. Vy jste vlivný, pokud nepodepíšete, tak vás hned odvezeme.‘ Přišel domů a pověděl mi, co se stalo, a že

¹⁶⁰ Zápisy MNV, listopad 1954 - květen 1955, SOkA Rakovník, MNV Novosedly 1946-1968, fond 159, inv. č. 1, kniha 1.

¹⁶¹ Text odpovědi viz. příloha č. 5.

¹⁶² Zápis MNV, 31. 1. 1958, SOkA Rakovník, MNV Novosedly 1946-1968, fond 159, inv. č. 1, kart. 1.

¹⁶³ Zápis MNV, 17. 2. 1958, SOkA Rakovník, MNV Novosedly 1946-1968, fond 159, inv. č. 1, kart. 1.

¹⁶⁴ Zápis z výroční schůze JZD, 24. 2. 1959, SOkA Rakovník, MNV Novosedly 1946-1968, fond 159, inv. č. 5, kart. 1.

neví, jak se má zachovat. Já jsem brečela, že bych zůstala sama s dětmi a řekla jsem, ať to podepíše. Ves byla v tu dobu jako jedna rodina."

3.11 Hracholusky

Hracholusky je jediná obec na Rakovnickém Balkáně, v které nebylo založeno JZD. V obci existoval velkostatek, který dostal do správy za okupace pachtýř Ing. Karel Stuchlík, statkář ze Všestud u Chomutova. Statek měl necelých 103 ha.¹⁶⁵ V říjnu 1946 byla půda velkostatku rozdělena a přidělena k obhospodařování zemědělcům z Hracholusk a Novosedel na 2 roky.¹⁶⁶ Josef Porcal vzpomíná: „Po válce se rozparceloval statek mezi místní zemědělce. To co zbylo, přetvořilo se v tzv. zbytkový statek, který přešel nakonec pod státní statky. V kterém roce přesně si nevzpomínám.“

V Hracholuskách také bylo Hospodářské, pastevní, stavební a úsporové družstvo, které ale nevyvíjelo žádnou činnost. Protože nebyla nalezena vhodná osoba za národního správce, bylo z rozhodnutí ministerstva zemědělství toto družstvo zrušeno v prosinci 1947.¹⁶⁷

V době kolektivizace bylo v Hracholuskách 35 soukromých zemědělců. Většina rolníků měla do 10 ha. Přes 10 ha mělo sedm zemědělců, dva největší měli přes 15 ha. Ze zbytkového statku se stala farma Státního statku Rakovník, první zápis je z roku 1952. Tento rok se do statku připojilo 5 usedlostí s výměrou půdy v rozmezí 2,49 – 7,10 ha.¹⁶⁸

Na začátku roku 1953 ONV žádal MNV o oznámení vesnických boháčů. Rada MNV v Hracholuskách konstatovala, že „ve zdejší obci není vůbec kulaků.“¹⁶⁹ Tato odpověď ONV neuspokojila a MNV Hracholusky byl vyzván znovu s poukazem na soukromé zemědělce Josefa Jelínka a Ladislava Ransdorfa. Rada MNV odpověděla obdobně.¹⁷⁰

V srpnu 1957 bylo v Hracholuskách stále 30 zemědělských závodů.¹⁷¹ Začal se projednávat vstup do ČSSS, to pokračovalo i následující rok, kdy tak učinili tři zemědělci, mezi nimi i Josef Jelínek, kterého se před tím MNV zastal.¹⁷²

¹⁶⁵ Dokumenty velkostatku Hracholusky, 1947, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 664, kart. 338.

¹⁶⁶ Zpráva MNV, 30. 10. 1946, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 148, kniha 141.

¹⁶⁷ Dokument ČSSS, 20. 12. 1947, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 572, kart. 324.

¹⁶⁸ Dokumenty ČSSS, 18. 11. 1952, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 572, kart. 324.

¹⁶⁹ Zpráva rady MNV, 13. 1. 1953, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 148, kniha 141.

¹⁷⁰ Text odpovědi rady MNV viz. příloha č. 6.

¹⁷¹ Zpráva MNV, 19. 8. 1957, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 148, kniha 141.

V květnu 1960 MNV uspořádal schůzi, na které se měli zemědělci vyslovit, zda půjdou raději do družstva nebo do státního statku. Pro JZD se vyslovili pouze tři. Pět jich podalo žádost o vstup do státního statku a Ladislav Randsdorf s Františkem Sochořem chtěli hospodařit dál soukromě.¹⁷³ V září 1960 přistoupil kovář Fojtík z Hracholusk do JZD Hřebečnický.¹⁷⁴ Do prosince téhož roku ČSSS převzaly posledních pět soukromých hospodářství v Hracholuskách.¹⁷⁵

Jak dobu kolektivizace pamatují pamětníci z Hracholusk? Miloslava Kopřivová vzpomíná: „V Hracholuskách bylo nejdříve založeno Strojní družstvo. Soukromě hospodařili všichni zemědělci. Ani si nevzpomínám, že by v Hracholuskách byl nějaký pokus o založení JZD. Při potížích, které způsobovaly dodávky do státního výkupu, si sedláci ve vsi pomáhali navzájem jeden druhému.

Když přišli rekvírovat ze Slabec do výkupu, táta utekl na pole, říkal ,aby se s nimi nepopral‘. Jednání zůstalo na mamince, které vyhrožovali, že by nás mohli i vystěhovat. Jednou nám vzali i hrušky, které byly v míse na stole. Pokud bylo třeba něco vyřídit v Rakovníku, třeba povolení k porážce prasete, tak to jsem vyřizovala já. Nebylo to vždy lehké. Někdy nám na zemědělském oddělení ONV nechtěli povolit porážku pro nesplněné dodávky, i když jsme je splněné měli. Našla se ale také i funkcionářka, která nám zase pomohla, že na její intervenci nám porážka byla povolena.“

Jaroslav Jůzl vypravuje: „V počátku kolektivizace jsem byl na vojně. Ta probíhala v Hracholuskách přibližně takto: schůze občanů, na které se místní usnesli, že JZD nechtějí a raději půjdou do státního statku s podmínkou, že vedením bude patřit k Rakovníku. Asi po půl roce tahaníc šli všichni do statku. Vedoucí farmy se z počátku střídali nejdříve dosazení z Rakovníka. Později se stal vedoucím Hlaváček.

Při kolektivizaci bylo řešeno i možné vystěhování dvou zemědělců, a to Randsdorfa a Jelínka. Místní KSČ se usnesla, že by nebylo správné, aby odešli ze zemědělství a nedala souhlas MNV k vydání dekretu k vystěhování. Tato akce ovlivnila ostatní občany, že šli do statku.“

Josef Porcal řekl: „Pokus o založení JZD zde zkusil v roce 1953 soused Staněk, který byl okresním funkcionářem, ale nebyl zájem. Nepamatuji si, že tátovi bylo vyhrožováno, ale pamatuji si, jak lidé diskutovali venku před domy. K družstvu byl ale

---

¹⁷² Archiv ONV ČSSS z 1. 10. 1958, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 572, kart. 324.

¹⁷³ Zpráva MNV, 12. 5. 1960, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 148, kniha 141.

¹⁷⁴ Zápis JZD Hřebečnický, 26. 9. 1960, SOKA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, inv. č. 11, kart. 5.

¹⁷⁵ Zpráva MNV, 20. 12. 1960, SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, inv. č. 148, kniha 141.

stále odpor. V roce 1957 jsem odešel na vojnu. Otec stále soukromě hospodařil a chtěl to vydržet, než se vrátím, aby mě mohl hospodářství předat. Nakonec v roce 1960 většina, která zatím nedala pole a dobytek do statku, tak učinila.“

3.12 Porovnání průběhu kolektivizace v jednotlivých obcích a reakce obyvatelstva

Pokud hledáme shodu pro všechny obce, můžeme určitě nalézt dvě věci. Za prvé to byla forma řekněme „mírného“ nátlaku na soukromé zemědělce, která se projevovala zamítnutím domácí porážky, odebráním potravinových lístků a šatenek, ztížení přístupu dětem ke vzdělání, vyčleněním obdělávané půdy dále od obce nebo méně úrodné, zvýšením povinných dodávek. Druhým shodným bodem pro všechny obce bylo, že v roce 1960 byla téměř všechna zemědělská půda v družstvech nebo státním statku.

V ostatních věcech probíhala kolektivizace v jednotlivých obcích s menšími či většími rozdíly. Od tvrdší cesty využití vystěhování a žalářování odpůrců ve Svinařově až po téměř „poklidný“ průběh v Modřejovicích. Klidnější průběh, pravděpodobně díky MNV, měla kolektivizace i v Hracholuskách, které se vyjímají oproti okolním obcím tím, že místo založení JZD raději místní zemědělci dali svou půdu státnímu statku. Vcelku poklidný průběh měla kolektivizace i v Hřebečnicích, až na jedno krátkodobé zadržení. Zde jako uklidňující faktor mohla sloužit znalost družstevního hospodaření již z dřívější doby. Specifická byla situace v obci Újezdec, kde došlo k jednomu vystěhování, vstupu všech rolníků i sedláků naráz do JZD v jeden den a následnému útoku na majetek předsedy JZD, což se jinde v nejbližším okolí nestalo.

Ani zakládání JZD neprobíhalo v regionu současně. Mezi prvním založením JZD v Hřebečnicích a Skryjích v roce 1949 po poslední JZD v Novosedlích roku 1958 je 9 let rozdíl. V Týřovicích a Novosedlích muselo být JZD zakládáno dvakrát.

Shoda není ani ve vystěhování nebo ponechání některých soukromých zemědělců i po roce 1960. Ve Slabcích, z kterých byla vystěhována jedna rodina, jiný soukromý zemědělec vydržel hospodařit až do konce 70. let. Nejrychleji kolektivizaci provedli v již zmiňovaném Újezdci, kde ji stihli do roku 1952 na 100%. Vstup všech zemědělců ze vsi naráz lze nalézt i ve Šlovicích a druhý pokus v Novosedlích, ale to se stalo až v roce 1958.

Na počátku kolektivizace se členové a funkcionáři družstev rekrutovali z členů komunistické strany, bezzemků, domkářů a kovorolníků. Kovorolník pracoval

v průmyslu nebo dopravě a o hospodářství se starala žena. Mohl se ve vsi vyskytnout i střední rolník, který se stal členem zemědělského družstva hned v počátcích kolektivizace a zcela výjimečně i větší sedlák z přesvědčení, pravděpodobně ovlivněn poválečnými levicovými ideály.

Někteří bezzemci či drobní rolníci v získání funkce v družstvu mohli vidět svůj hmotný i společenský vzestup. Do družstev v první vlně kolektivizace také vstupovali rolníci, kteří neměli komu předat své hospodářství, se združstevněním vnitřně nesohlasili, ale pro stáří již na poli pracovat nemohli. Do družstev vstupovaly i osamělé ženy, které neměly doma muže, ale nedospělé děti.

Při první vlně kolektivizace, i přes silnou kampaň a zastrašování, vznikla spíše družstva menšinová. Reakce rolníků byla spíše vlažná, měli v sobě vypěstován vztah k půdě, který byl po staletí upevňován. Mnozí rolníci vyčkávali na nějaký příklad přirozené autority v obci.

V každé vesnici sociálně ekonomická situace vypadala jinak a průběh kolektivizace podle toho mohl být rozdílný. Někde byla znát averze proti „vesnickému boháči“ a jinde mohl být velký sedlák brán za určitou autoritu v obci. Někteří velcí sedláci mohli být v důsledku svého asociálního chování, pýchy a lakoty u čeledi a chudších sousedů v neoblíbě, a to mohlo být příčinou určitého „vyrovnání si účtu“ například formou vystěhování během kolektivizace.

Naopak v jiné obci při jiných mezisousedských vztazích mohlo dojít k tomu, že okresní funkcionáři chtěli vystěhovat z obce největšího sedláka, ale obyvatelé obce, rada MNV nebo i předseda MNV či KSČ se postavili proti a sedlák v obci zůstal. Na Balkáně například v obci Týřovice, kde se podle pamětníků proti vystěhování úspěšně postavil předseda MNV nebo v obci Hracholusky, kde se proti vystěhování postavil celý MNV.

Vysídlovací akce se samozřejmě setkávaly s nesouhlasem postižených rodin, ale nedocházelo k jejich aktivnímu odporu. Chování vesničanů bylo rozdílné. Pomoc postiženým poskytli zpravidla příbuzní a nejbližší známí. Na jiné obyvatele vesnice mohla zapůsobit agitace a mohli s odsunem kulaků souhlasit. Někteří zůstávali tišší a raději své mínění nezveřejňovali.

V druhé vlně kolektivizace do družstev začali vstupovat ve větším střední rolníci a po dosažení vstupu určité autority do družstva i ostatní zemědělci. Někteří zemědělci nakonec sami žádali národní výbory, aby půda přešla do družstva. To mohlo být pod vlivem stálého nebezpečí, že skončí v kriminále pro neplnění dodávek. Zachraňovali se

před neúspěchem vlastního hospodaření, aby umožnili svým dětem přístup ke vzdělání, nebo povolení odchodu do města. Na rozhodování rolníků o vstupu do JZD působily různé vlivy, od všude přítomné agitace, postupného zlepšování hospodaření v družstvech, až po vystavení trestnímu a zejména ekonomickému nátlaku.

Posledními, kteří odolávali vstupu do družstva, byli zapřísáhlí odpůrci, malí rolníci s půdou do 2 ha. Zcela výjimečně i větší rolníci.

Vedle útoků na velké sedláky a odpůrce kolektivizace ze strany komunistické moci docházelo ojedinele i k opačnému útoku na představitele národních výborů, JZD či strany. Nebylo nezvyklé, že si agitátoři vyslechli nadávky a posměšky. Stalo se, že padla nějaká facka nebo došlo k honění po vsi s vidlemi v ruce. Docházelo také k vytlučení oken funkcionářů, zasílání výhružných dopisů nebo vypálení stodoly. Při povinném výkupu zemědělských strojů nastávaly četné konflikty, při kterých nakonec museli asistovat i příslušníci Sboru národní bezpečnosti.

Závěr

Tato bakalářská práce zaznamenává průběh kolektivizace se zaměřením na reakce obyvatelstva jihovýchodní části Rakovnicka zvané Balkán v letech 1948 – 1960.

Po II. světové válce prošly obce Rakovnického Balkánu významnými změnami. Po odsunu německého obyvatelstva ze Sudet, do kterých patřil i západ Rakovnicka, odešlo mnoho rodin osídlivat pohraničí, především právě do západní části Rakovnicka a okolí Podbořan. Odchody do pohraničí, později do práce v průmyslu a stěhování do měst značně přispěly k poklesu obyvatelstva na venkově.

Život místního obyvatelstva, které se v převážné většině živilo zemědělstvím, významně ovlivnila kolektivizace. Po únorovém převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948 došlo k přípravě kolektivizace zemědělství. Ještě před únorem 1948 si komunisté získali na vesnicích vliv příslibem druhé pozemkové reformy, během níž byla rozparcelovaná půda přidělena zájemcům. Počátek samotné kolektivizace je dán přijetím zákona o jednotných zemědělských družstvech z 23. 2. 1949. První JZD na rakovnickém okrese byla založena koncem května 1949.

Celý průběh kolektivizace lze rozdělit do dvou vln. V první vlně bylo používáno více represivních metod, zvláště zaměřené na likvidaci kulaků jako nežádoucí společenské třídy. Zvláště v letech 1951-1953 docházelo k věznění a konfiskaci majetku sedláků nebo i k jejich vystěhování z obce.

V polovině 50. let docházelo k částečnému odlivu členů z JZD a návratu k soukromému hospodářství. Některá JZD úplně zanikla, ale nešlo o podstatnou změnu v politice KSČ, nýbrž k tříbení různých názorů jak dále pokračovat. Šlo o jakousi pauzu před závěrečnou fází.

Druhá vlna začala v roce 1955, kdy k ní dal impuls A. Novotný. Tato vlna dokončila likvidaci selského stavu v Československu. Její průběh již nebyl tak represivní jako na začátku 50. let. Přelomovými roky se staly roky 1956 a 1957, kdy začal narůstat počet nově založených JZD a družstev většinových. Celý proces kolektivizace byl formálně ukončen rokem 1960. Poté již hospodařili pouze nejzatrzelejší jednotlivci v místech, kde se našlo tolerantní vedení obcí a JZD.

Kolektivizace v obcích Rakovnického Balkánu, co se týče nátlaku na rolníky a sedláky, probíhala zčásti odlišně. Agitace a „měkké“ metody byly použity ve všech obcích. Tvrdší metody, rovnající se vězení a případnému vystěhování, se vyskytovaly méně. V celé oblasti došlo ve čtyřech obcích k vystěhování jednoho z největších

sedláků ve vsi, většinou za sabotáž v zemědělství. Všechny čtyři případy vystěhování se odehrály pravděpodobně mimo „Akci K“, neboť jména sedláků nejsou v seznamech uveřejněných v knize *Akce „K“*. Podle dochovaných písemných materiálů a pamětníků šlo o akce organizované místními a okresními funkcionáři.

Průběh kolektivizace ve studovaných obcích byl s největší pravděpodobností dán vztahy mezi jednotlivými obyvateli obce, které jak víme, mohou být různě ovlivněny i generace nazpět. Proto v malé oblasti lze nalézt odlišný průběh od věznění a vystěhování, až po zastání se a postavení proti postihu dotčeného sedláka. Obyvatelstvo na vsích se většinou rozdělilo na dva tábory – zastávce a organizátory kolektivizace a odpůrce kolektivizace. Tam, kde vydržela soudržnost obyvatel, což se týká nejmenších vesnic, se kolektivizace protáhla nejdéle.

Na okresní úrovni bylo vypracováno několik seznamů kulaků. Seznamy vypracoval ONV Rakovník, v některých případech na jménech v seznamu spolupracovaly i některé MNV. V seznamech lze nalézt největší sedláky z každé obce sledované oblasti, mimo Hřebečnick. Pod MNV Hřebečnický, ale patřily i Šlovice, kde se nacházeli tři velcí sedláci uvedení v seznamech. V Hřebečnickách měl největší zemědělec 11 ha, což pravděpodobně bylo pro uvedení v seznamu málo a ani místní MNV nikoho zvlášť nenavrhl. Přesto hranice výměry nad 15 ha nebyla zcela vylučující. Z Kostelíka je v seznamu uveden Jindřich Štěpán pouze s výměrou 12,34 ha. Pamětnice uvádí, že zde šlo o dílo místního funkcionáře MNV. Okresní funkcionáři, podle záznamů i vyprávění pamětníků, navrhovali místním funkcionářům vystěhování některého z největších sedláků ze vsi. Úspěch s tímto řešením, ale nenalezli všude. Jsou písemné materiály i pamětníci dosvědčující, že některé MNV se postavily proti vystěhování svých občanů.

Pokud vezmeme v úvahu na jedné straně vystěhování rodiny velkého sedláka ze vsi, případy zadržení a věznění, zkonfiskování majetku a vyhrožování. Na druhé straně případy odporu místních funkcionářů vystěhovat sedláka ze vsi, pomoci soukromému zemědělci, přesvědčování o výhodách JZD a možnosti ponechání si malé části svého hospodářství. Můžeme pro průběh kolektivizace vysledovat určité shodné znaky v některých vsích a rozdělit je do čtyř typů:

- tvrdý postup,
- kombinovaný postup,
- přesvědčovací postup,

- pomalý (obranný) postup.

Tvrdý typ postupu vůči zemědělcům lze nalézt především ve Svinařově, Slabcích a Újezdci. Nejen, že došlo k vystěhování, jednoho z větších sedláků ze vsi, ale vyskytovaly se zde i konfiskace hospodářství nebo zadržení či věznění dalších odpůrců kolektivizace. Přesto výsledek v obcích nebyl totožný. Pouze v Újezdci se podařilo „dotlačit“ všechny zemědělce, mimo jednoho vystěhovaného, na ráz do JZD v roce 1952 a to i bez budoucího vystupování.

Typ kombinovaného postupu lze popsat tím, že docházelo k nátlaku na sedláky i způsobem krátkodobého zadržení nebo vystěhování jedné selské rodiny. Přitom jiní soukromí zemědělci byli ještě další dobu tolerováni, což je příklad Skryjí a Týřovic.

Přesvědčovací typ postupu možno popsat jako pomalý, ale stále probíhající s využitím příkladů dobrého hospodaření již založeného JZD, možností částečného soukromého hospodaření a „měkkých“ metod nátlaku. Přibližně takto se postupovalo v Hřebečnicích a Modřejovicích.

Posledním typem je postup pomalý, který by se dal nazvat také obranným. Případy, kdy JZD nebylo založeno vůbec nebo založeno jako málo početné s následným rozpadem. Přitom MNV místo, aby přesvědčoval a pokoušel se „tlačit“ zemědělce do JZD, spíše největší sedláky bránil. JZD bylo založeno až koncem 50. let a zemědělci vstupovali téměř všichni naráz. Do tohoto typu lze zařadit Hracholusky, Novosedly, Šlovice a částečně lze přiřadit i Kostelík. V těchto nejmenších vesnicích, vyjma Hracholusk, byla JZD zakládána jako poslední, v případě Novosedel na druhý pokus. Ve větších Hracholuskách nakonec JZD vůbec nevzniklo.

Uvedené a popsané typy nemají pevně dané hranice. Existují různé případy, které v dané obci vybočují z daného zařazení a spíše by hovořily pro zařazení do jiného typu. Po zvážení různých hledisek a názoru pamětníků, jak na dané události vzpomínají, byly obce rozděleny a zařazeny do čtyř výše uvedených typů. Tak jako jsou lidé rozdílní, je rozdílná i historie kolektivizace.

Summary

After the Second World War the Communist Party had a significant influence in the government. In the postwar election campaign the Communists tried to win over the rural populations by promoting second land reform. This attempt was successful for the Communist Party and in May 1946 this party obtained significant support in the country. There were people who joined the Communist Party with the prospect of gaining ground in parceling and during subsequent collectivization Communist Party they abandoned because they were disappointed with its policy. The Communist Party succeeded in tearing apart all over the whole country in February 1948 and started socializing the whole society.

Collectivization took place in two waves. The first wave of collectivization took place between the years 1949-1953, which power solutions with creating agricultural cooperatives. Between 1954-1956 there was a temporary decline in the development of cooperatives and vice versa some peasants broke away from the teams. The second wave of collectivization has been taken place since the year 1956. In 1960 it was officially announced its completion.

In the country the socialization had primarily form of the agriculture collectivization. There were established uniform agricultural cooperatives and privately employed farmers were gradually liquidated. In some villages there was a division of the population into two camps, one supporting collectivization and the other was strongly opposed. During the process of collectivisation mainly members of the Communists Party, the landlesses and some small farmers started to lead life in the villages. Only exceptionally some large farmer was involved in the beginnings. However there were also communities in which the population rallied a significantly longer resist. But finally everywhere uniform agricultural cooperatives were based, and in other cases the land in the village passed to the state farms.

The largest farmers were, in the period of collectivization, branded as kulaks or rural rich and repression of the regime focused mainly on them. Over time the repression concerned of all farmers, even the ones with a small land area, who refused to enter the uniform agricultural cooperatives. The land, their animals and agricultural equipment were confiscated to the families of the opponents of the collectivization, but they have been exposed to other sanctions and restrictions too.

Of course the whole process of collectivization in Czechoslovakia took place also in Rakovník region. This thesis focuses on the process of collectivization in the southwestern part of the Rakovník district called the Balkans and tries to monitor the period from the end of the Second World War to 1960. The course of collectivization in the monitored region proceeded differently in various municipalities. From the "quiet" process pending the eviction of individual families and prosecution of individual members of the landowning and peasant families. The same for all municipalities is that the collective farm was eventually founded everywhere till 1959 under a certain pressure even though it was of varying intensity in the different municipalities.

Použitá literatura

Archivní prameny:

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Jednotné zemědělské družstvo Slabce 1945 – 1993.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Družstvo pro rozvod elektrické energie Slabce 1924 – 1947.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Družstvo pro rozvod elektrické energie Svinařov 1941 – 1955.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Hřebečnky 1945 – 1990.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Modřejovice 1946 - 1979.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Novosedly 1946 – 1968.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Skryje 1945 – 1990.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Slabce 1945 – 1990.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Svinařov 1945 – 1980.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Týřovice 1945 – 1960.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Místní národní výbor Újezdec 1945 – 1976.

Státní okresní archiv Rakovník, archivní fond Okresní národní výbor Rakovník 1945 – 1990.

Kronika obce Hřebečnky (1931 – 1972).

Kronika obce Hřebečnky, II. díl (od roku 1972).

Kronika obce Slabce (1946 – 1967).

Kronika obce Skryje.

Knih pamětní obce Malý Aujezd (1848 – 1968).

Knih zápisů JZD Kostelík.

Zápisy Zemědělského strojního družstva Kostelík.

Zápis z ustavující schůze JZD Šlovice.

Životopis Františka Beránka.

Ústní prameny:

- Rozhovor s Josefem Holým (vnuk sedláka ze Svinařova), dne 3. 4. 2014 v Rakovníku.
- Rozhovor s Vratislavem Šnoblem (syn sedláka z Újezdce), dne 4. 4. 2014 ve Slabcích.
- Rozhovor s Jaroslavou Vyskočilovou (dcera sedláka ze Svinařova), dne 4. 4. 2014 ve Slabcích.
- Rozhovor s Bohuslavem Hamouzem (dělník, od roku 1957 člen MNV), dne 5. 4. 2014 v Hřebečnicích.
- Rozhovor s Jiřím Benešem (syn rolníka, JZD vyslán na zemědělské učiliště), dne 6. 4. 2014 v Hřebečnicích.
- Rozhovor s Marií Benešovou (dcera rolníka ze Skryjí), dne 6. 4. 2014 v Hřebečnicích.
- Rozhovor s Hanou Příbíkovou (dcera družstevnice), dne 23. 8. 2014 v Týřovicích.
- Rozhovor s Ladislavem Jiroušem (tajemník MNV 1957-1964, předseda MNV 1964-1990), dne 23. 8. 2014 v Týřovicích.
- Rozhovor s Marií Ondráčkovou (žena zadrženého sedláka), dne 23. 8. 2014 v Týřovicích.
- Rozhovor s Jaruší Staňkovou (žena zadrženého sedláka), dne 23. 8. 2014 v Týřovicích.
- Rozhovor s Františkem Rybáčkem (inseminátor, syn předsedy MO KSČ 1946-1949), dne 14. 9. 2014 v Hřebečnicích.
- Rozhovor s Antonínem Benešem (syn sedláka ze Šlovic, od roku 1960 člen JZD), dne 14. 9. 2014 v Hřebečnicích.
- Rozhovor s Marií Slabou (dcera rolníka z Hřebečnic), dne 27. 9. 2014 v Modřejovicích.
- Rozhovor s Josefem Řezáčem (horník, syn rolníka), dne 27. 9. 2014 ve Slabcích.
- Rozhovor s Helenou Topinkovou (dcera domkáře), dne 18. 10. 2014 ve Skryjích.
- Rozhovor s Václavem Jelínkem (syn rolníka, předseda JZD 1969-1975), dne 18. 10. 2014 ve Skryjích.
- Rozhovor s Františkem Frankem (zaměstnanec STS), dne 16. 11. 2014 ve Slabcích.
- Rozhovor s Libuší Frankovou (učitelka ZDŠ), dne 16. 11. 2014 ve Slabcích.
- Rozhovor s Růženou Hlaváčkovou (snacha rolníka), dne 29. 11. 2014 v Novosedlích.
- Rozhovor s Martou Ikrenyiovou (dcera předsedy JZD 1952-1968, 1971-1972), dne 29. 11. 2014 v Újezdci.
- Rozhovor s Marií Šnoblovou (manželka předsedy JZD 1960 a tajemníka MNV), dne 29. 11. 2014 v Újezdci.
- Rozhovor s Františkem Kopřivou (syn sedláka, předseda JZD 1958-1960, 1973-1974, 1977-1979), dne 7. 12. 2014 v Novosedlích.

Rozhovor s Miloslavou Kopřivovou (dcera rolníka z Hracholusk, manželka předsedy JZD 1958-1960, členka JZD), dne 7. 12. 2014 v Novosedlích.

Rozhovor s Jaroslavem Jůzlem (syn rolníka, předseda ONV 1975-1990), dne 7. 12. 2014 v Hracholuskách.

Rozhovor s Marií Zuskovou (snacha rolníka, manželka tajemníka MNV), dne 14. 12. 2014 v Modřejovicích.

Rozhovor s Vlastou Opatrnou (dcera rolníka), dne 16. 12. 2014 v Kostelíku.

Rozhovor s Františkem Vestfálem (dělník, syn rolníka), dne 18. 12. 2014 ve Slabcích.

Rozhovor s Václavem Rohlou (syn vystěhovaného sedláka ze Skryjí), dne 15. 1. 2015 ve Slabcích.

Rozhovor s Josefem Porcalem (syn rolníka), dne 15. 2. 2015 v Hracholuskách.

Rozhovor s Libuší Zuskovou (dcera rolníka z Kostelíka, snacha sedláka ze Svinařova, manželka předsedy MNV 1985-1990), dne 2. 4. 2015 ve Slabcích.

Literatura:

Petr Blažek et al., *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. (Praha: Pulchra, 2010), 635 s.

Petr Blažek ed. a Michal Kubálek ed. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. (Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008), 359 s.

Vladimír Březina ed. a Jiří Pernes ed. *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960: sborník příspěvků*. (Brno: Stilus, 2009), 231s.

Roman Hartl a Václav Krůta, *Slabce a Rakovnický Balkán*. (Slabce: Obec Slabce, 2005), 103 s.

Karel Jech, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy* (Praha: Vyšehrad, 2008), 331 s.

Jiřina Juněcová ed. a Jana Pšeničková ed. *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD - 1948-1949* (Praha: Státní ústřední archiv, 1995), 211 s.

Karel Kaplan, *Proměny české společnosti (1948-1960)*, Část druhá, Venkov, (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012), 467 s.

Jiří Kratochvíl, *Slabce a okolí v proměnách času*, (Slabce: JKml, 2004), 191 s.

František Krejčí, *40 let socialistického zemědělství na Rakovnicku* (Rakovník: Okresní výbor svazu družstevních rolníků ve spolupráci s Okresním odd. MZVŽ, 1989), nestr.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. (Praha: SEVT, 1978), 678 s.

Jaroslav Rokoský ed. a Libor Svoboda ed., *Kolektivizace v Československu*, (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013), 473 s.

Antonín Václavů, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu* (Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999), 81 s.

Internetový zdroj:

Mapa. Český úřad zeměměřický a katastrální.

<http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/> (staženo 26. 4. 2015)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam zkratk

Příloha č. 2: Mapa

Příloha č. 3: Založení JZD, poslední soukromý zemědělec, zabraná hospodářství, zadržení a vězení (tabulka)

Příloha č. 4: Zemědělci vedení v seznamech vesnických boháčů ONV Rakovník 1951-1953

Příloha č. 5: Odpověď rady MNV Novosedly ONV v Rakovníku na dotaz k dřívějšímu životu Václava Kopřivy

Příloha č. 6: Odpověď rady MNV Hracholusky ONV v Rakovníku ve věci označení vesnických boháčů

Příloha č. 7: Zápis z ustavující schůze JZD Hřebečnický

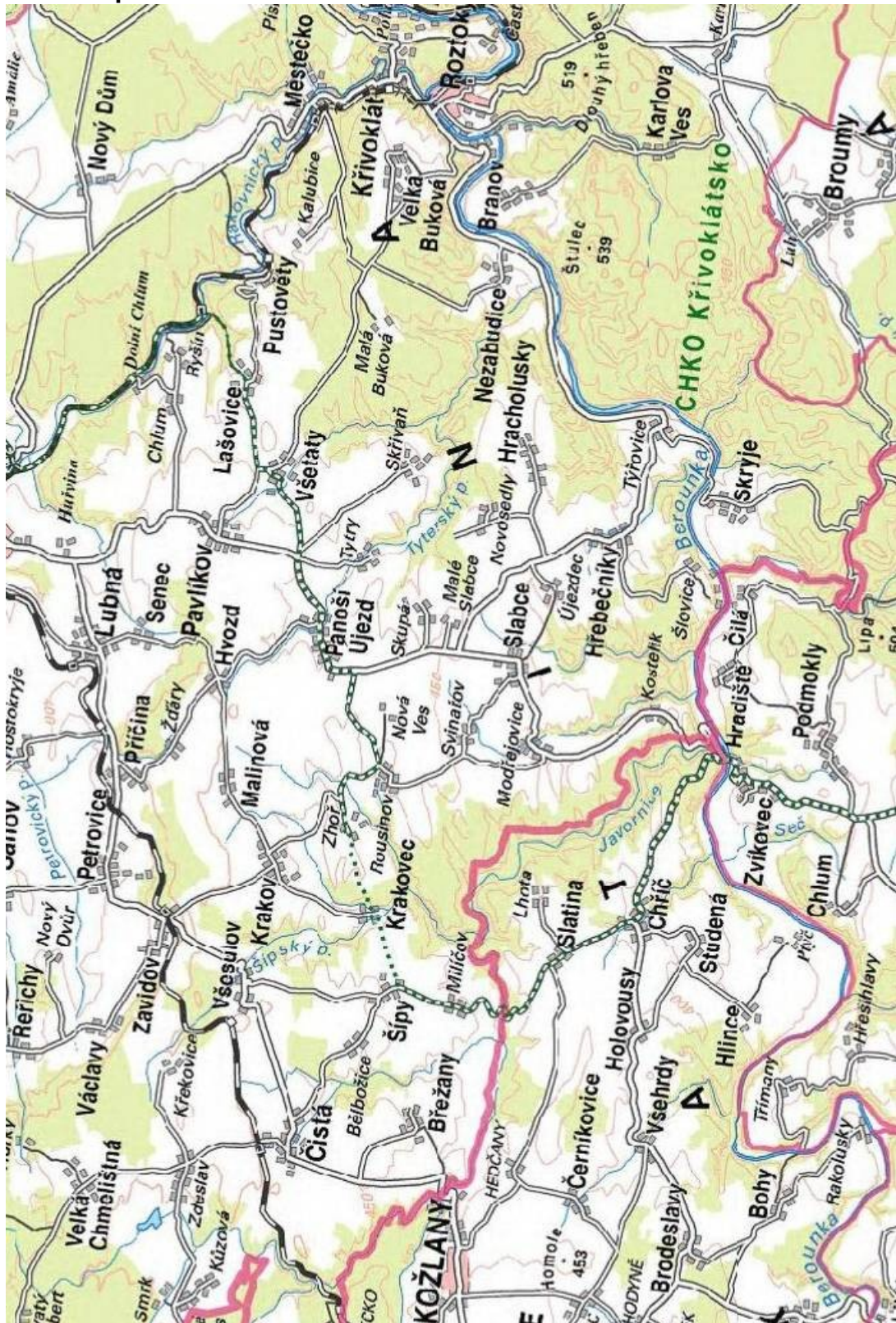
Příloha č. 8: Fotografie

Přílohy

Č. 1 – Seznam zkratek

AV-NF	Akční výbor Národní fronty
ČSD	Československé státní dráhy
ČSSS	Československé státní statky
JHR	Jednotně hospodařící rolník
JSČZ	Jednotný svaz československých zemědělců
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
MO KSČ	Místní organizace Komunistické strany Československa
MNV	Místní národní výbor
ONV	Okresní národní výbor
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
PTP	Pomocné technické prapory
SOkA	Státní okresní archiv
SNB	Sbor národní bezpečnosti
StB	Státní bezpečnost
STS	Strojní traktorová stanice
UNRRA	Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Č. 2 - Mapa

Zdroj: Český úřad zeměměřický a katastrální. <http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/> (staženo 26. 4. 2015)

Příloha č. 3 - Tabulka: založení JZD, poslední soukromý zemědělec, zabraná hospodářství, zadržení a vězení.

JZD	založeno	poslední soukromý zemědělec	vystěhování, zabrání hospodářství	zadržení, vězení
Hřebečniky	1949	1971		1x zadržení
Slabce	1950 (příp. výbor 1949)	mezi roky 1978 - 1986	1 vystěhován 3 hospodářství zabrána	
Skryje	1949	1964	1 vystěhován	
Modřejovice	1950	1959		1x zadržení
Svinařov	1950	1959	1 vystěhování 2 hospodářství zabrána	2x vězení
Újezdec	1952	1952	1 vystěhování	2x vězení
Kostelík	1957	1960		
Týřovice	1957 (první 1950?)	1971		2x zadržení
Šlovice	1958	1958		
Novosedly	1958 (první 1950, příp. výbor 1949)	1958		1x zadržení
Farma ČSSS Hracholusky	1952 předány první hospodářství ČSSS	1960		

**Příloha č. 4 - Zemědělci vedení v seznamech vesnických boháčů
ONV Rakovník 1951-1953**

Jméno	Obec	Výměra (ha)	Poznámka
Karel Kodet	Slabce	19,15	Člen JZD
Karel Kulhánek	Slabce	16,88	Člen JZD
Drahuše Mužiková	Slabce	16,52	Členka JZD
Bohumil Bureš	Slabce	17	Vystěhován
Josef Zuska	Slabce	16	Zaměstnan v JZD
Jaroslav Krauz	Slabce	15,27	V JZD
František Zuska	Svinařov	16,20	Člen JZD
Jaroslav Zuska	Svinařov	15,29	Člen JZD
Josef Holý	Svinařov 25	15,82	Člen JZD
Josef Holý	Svinařov 24	16,06	Člen JZD
František Holý	Svinařov	16,01	Člen JZD
Emil Riegl	Svinařov	15,06	Člen JZD
Bohumil Kos	Svinařov	21,84	Člen JZD
František Vávra	Svinařov	22,07	Soukromě hospodaří
František Kos	Svinařov	20,00	Člen JZD
Jaroslav Polánek	Svinařov	16,25	Vystěhován
Josef Hůla	Svinařov	15,00	
Josef Beneš	Modřejovice	18,91	Člen JZD
Jaroslav Hruška	Modřejovice	19,22	Soukromě hospodaří
Jan Hubáček	Modřejovice	18,76	Soukromě hospodaří
Emil Lisner	Modřejovice	18,08	Soukromě hospodaří
Josef Ondráček	Týřovice	23,60	Člen JZD
Josef Šíma	Týřovice	26,50	Soukromě hospodaří
Otýlie Staňková	Týřovice	22,03	Soukromě hospodaří
František Staněk	Týřovice	24,00	Člen JZD
Josef Jelínek	Hracholusky	17,22	Soukromě hospodaří
Ladislav Ransdrof	Hracholusky	15,52	Soukromě hospodaří
Alois Beneš	Šlovice 3	20,88	Soukromě hospodaří
Alois Zíka	Šlovice	24,09	Soukromě hospodaří
Alois Beneš	Šlovice 2	19,89	Soukromě hospodaří
Václav Kopřiva	Novosedly	14,29	Soukromě hospodaří
Boh. Kopřiva	Novosedly	18,60	Soukromě hospodaří
Karel Rohla	Skryje	19,00	Vystěhován
Václav Hošek	Skryje	15,84	Soukromě hospodaří
Josef Šíma	Újezdec	31,54	Člen JZD
Jan Šnobl	Újezdec	26,72	Člen JZD
Miroslav Elznic	Újezdec	19,32	Člen JZD
Bohumil Beneš	Újezdec	19,23	Člen JZD
František Šnobl	Újezdec	36,00	Není zaměstnanec JZD (55)
Jaroslav Šíma	Újezdec	16,32	
Antonín Holý	Újezdec	15,45	
Alois Štěpán	Kostelík	12,34	Podle MNV není kulak

Zdroj: 1. Seznam zemědělců s výměrou nad 20 ha z roku 1951

2. Seznam zemědělců s výměrou nad 15 ha (boháči) z roku 1952

3. Seznam kulaků členů JZD z roku 1952

4. Seznam vesnických boháčů v okrese z roku 1953

5. Seznam kulaků, kteří pracují v zemědělství (nedatováno)

Uloženo: SOKA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, kart. 337.

Příloha č. 5 - Odpověď rady MNV Novosedly ONV v Rakovníku na dotaz k dřívějšímu životu Václava Kopřivy.

Rada místního národního výboru v Novosedlích.

Dne 3.XI.1954.

Radě okresního národního výboru

v Rakovníku.

K tavnímu dotazu ohledně dřívějšího života Václava Kopřivy a jeho chování ke spoluobčanům sdělujeme podle usnesení rady MNV z dnešního dne toto:

Václav Kopřiva by za první republiky až do roku 1938 starostou obce za agrární stranu. Žil celkem skromně, zda se stýkal s vysokými funkcionáři agrární strany, nelze zjistit. Za okupace jako prvního radní úřadoval ~~od r. 1941~~ v roce 1941 asi půl roku místo strosty obce Františka Srédla, který jako legionář byl suspendován. Měl vlastních pozemků asi přes 14 ha, obhospodařoval však z asi 20 ha zemědělské půdy /i s pronajatou/ až do založení JZD v obci. Měl vlastní čeled, a to dčvečku a čeledína, čeledína až do roku 1945, dčvečku až do doby, kdy mu dorostla vlastní dcera /narozená v r.1924/.

Jednou ze služebných u něho byla Božena ~~Kra~~ Korfová, žijící dosud v obci. Ta u něho byla asi rok někdy v roce 1928. Ta se přímo v zasedání rady vyjádřila, že se k ní choval slušně, jinak byl mezi ní a V.Kopřivou stejný poměr, jaký býval obyčejně mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem v rolnickém ~~km~~ hospodářství za první republiky. Jedla s hospodářem u jednoho stolu, avšak nebyl mezi nimi poměr jako v rodině, Korfová prostě dělala svoje povinnosti, pracovala od slunka z do slunka, a Kopřiva zase k ní plnil svoje povinnosti zaměstnavatele. Takový asi byl také poměr Kopřivy k ostatním jeho zaměstnancům, které kdy zaměstnával. Dále Korfová vypověděla, že Kopřiva byl vždy ke spoluobčanům ochotný, vstal i v noci, aby jim vypomohl na př při telení, a nic za to nevezal. Korfová nemyslí, že by to dělal z vypočítavosti. Celkem Korfová nemůže Kopřivu ani chválit, ani hanět.

Obsah přípisu občanů z Novosedel z 6.10.1954 odpovídá pravdě.

Tajemník:

Pruca

Předseda:

Prud

Příloha č. 6 - Odpověď rady MNV Hracholusky ONV v Rakovníku ve věci označení vesnických boháčů.

Místní národní výbor Hracholusky
p. Slabce - spr. okres Rakovník

Dne 2. února 1953

C. j.:
Věc: Oznáčení vesnických boháčů.
Přílohy:

Okresní národní výbor
zemědělský referát
R a k o v n í k

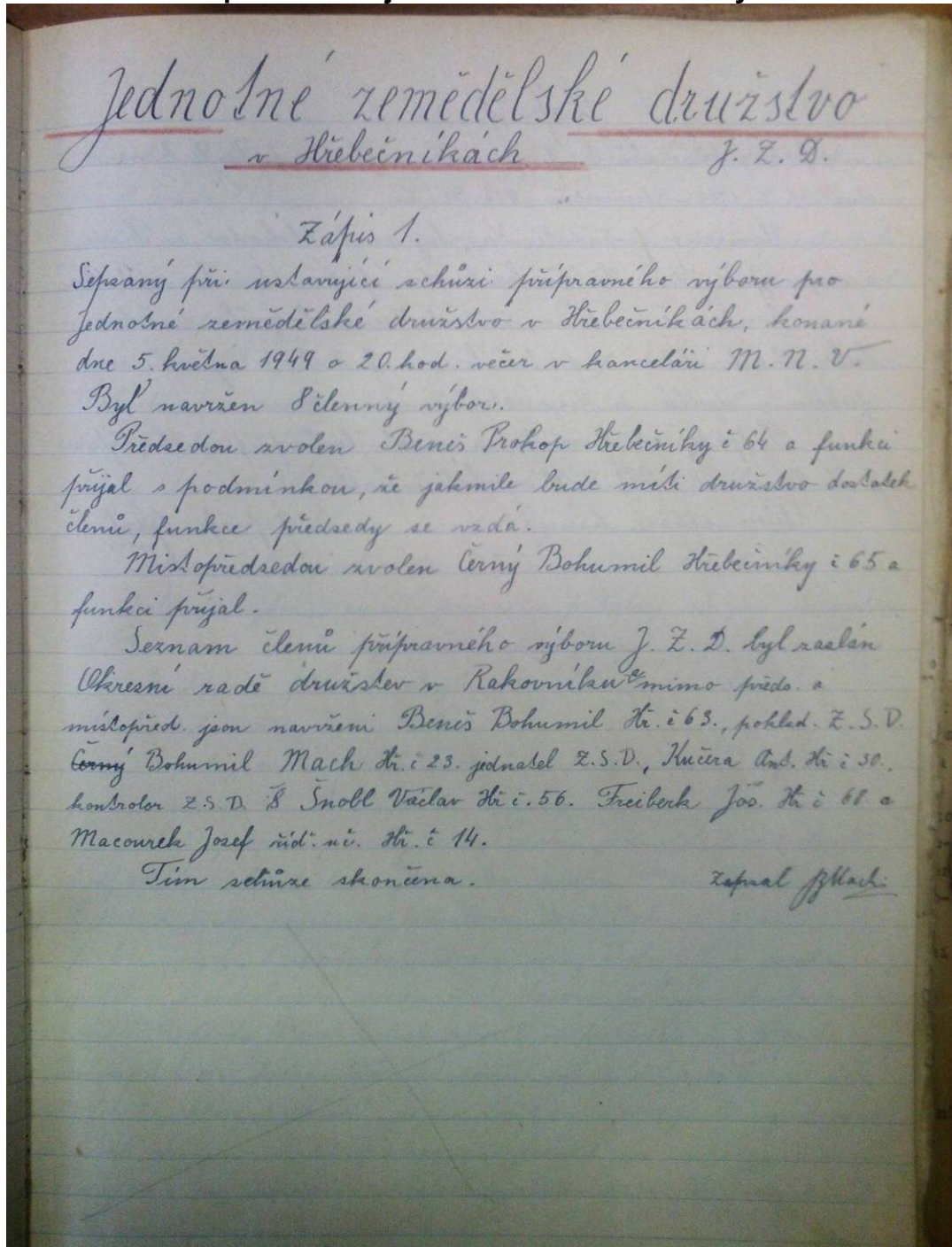
Rada MNV znovu potvrdila svoje rozhodnutí ze dne 13. ledna 1953, že ve zdejší obci není vůbec boháčů. K přípisu ONV ze dne 29. ledna 1953, aby do seznamu vesnických boháčů byli zařazeni Josef Jelínek a Ladislav Ransdorf se stavíme záporně. Jelínek Josef obhospodařuje sice 16.70 ha zemědělské půdy, ale jeho pozemky jsou vesměs v 5 a 6 bonitní třídě. Jmenovaný nezaměstnával námezdních pracovních sil a je aktivně zapojen v lidosprávě. Ladislav Ransdorf obhospodařuje 14.80 ha, nezaměstnává žádnou pracovní sílu a je otcem tří nezaopatřených dětí do 15 let.

OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR RAKOVNÍK
DUM - 4. II. 1953
Znamka P

Josef
předseda MNV

Zdroj: SOkA Rakovník, ONV Rakovník 1945-1990, fond 8, kart. 141.

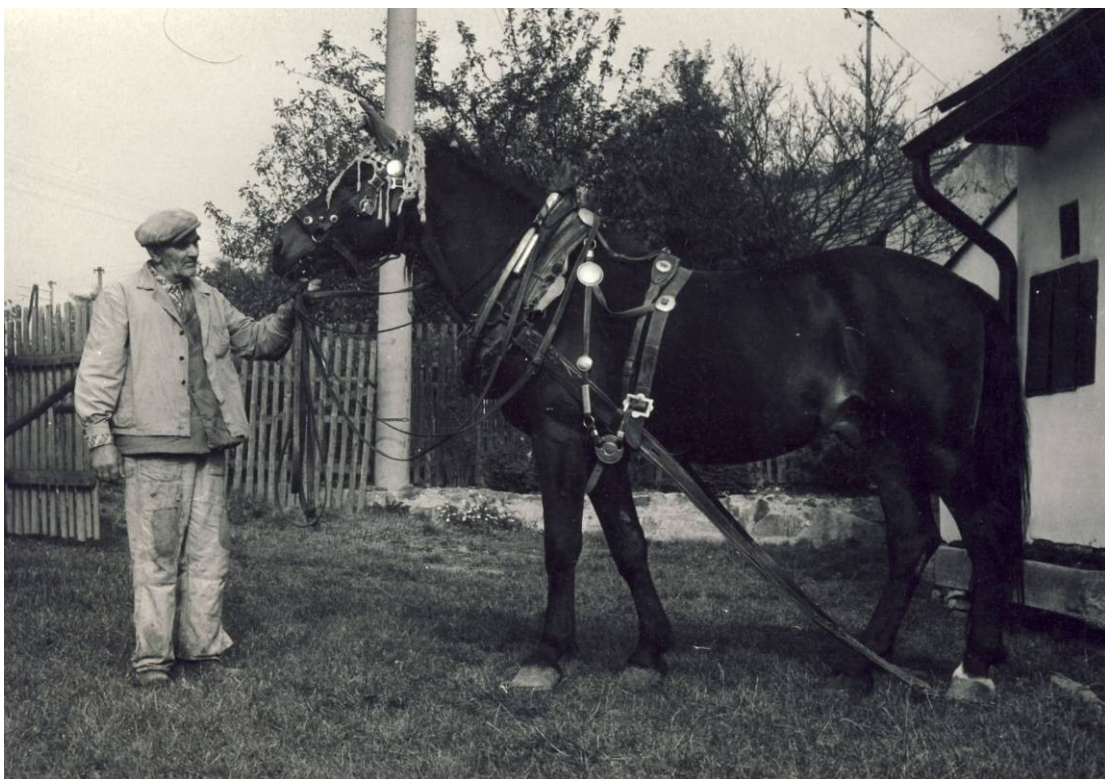
Příloha č. 7 – Zápis z ustavující schůze JZD Hřebečniky

Zdroj: SOkA Rakovník, JZD Slabce 1945-1993, fond 709, kniha 5.

Příloha č. 8: Fotografie

Zemědělské strojní družstvo Hřebečnický 1946 – 1949. Zdroj: archiv autora.

Jan Zíka z Hřebečnický hospodařící do roku 1971. Zdroj: archiv autora.

Kancelář JZD Hřebečnický. Zleva František Šindler, předseda JZD Skryje 1950-1960, Marie Jiroušová z Týřovic, Josef Švarc předseda JZD Hřebečnický 1956-1962, inženýr Mareš (?), Vilém Hamouz předseda JZD Hřebečnický 1963-1969, Marie Konvalinková ze Skryjí. Zdroj: archiv autora.

K 1. 1. 1961 došlo k sloučení JZD Hřebečnický, Týřovice a Skryje. Schůze JZD Hřebečnický ve Skryjích. Zdroj: archiv autora.

V Týřovicích na návsi, konec 50. let. Z traktoru vystupuje Josef Šíma „Chalupík“, vzadu na traktoru František Staněk, který byl na začátku kolektivizace v roce 1949 na jeden týden zadržen. Zdroj: foto archiv Pavla Bartoníčka.

Václav Staněk „Mikuláš“ z Týřovic. Soukromě hospodařil do září 1971. Zdroj: foto archiv Pavla Bartoníčka.

Stavění snopů do panáků v Kostelíku. Manželé Krausovi a L. Zusková. Zdroj: rodinný archiv Libuše Zuskové.

Jaroslav Zuska ze Svinařova, 40. léta. Zdroj: rodinný archiv Libuše Zuskové.

Statek Františka Šímy ve Slabcích č.p. 20. U páru koní stojí František Šíma st. s manželkou, o plot se opírá dcera Marie Šimová (provdaná Polánková ze Svinařova), starší paní drží syna Jiřího Šímu. Zdroj: rodinný archiv Jany Smejkalové.

Žně v JZD Slabce, rok 1962. Vlevo Antonín Lev předseda JZD Slabce 1951-1953 a 1957-1959, u vozu Zdeněk Beránek z Újezdce. Zdroj: archiv autora.

Stavba kravína v Újezdci, rok 1957. Zdroj: rodinný archiv Marty Ikrenyiové.

Mezi symboly kolektivizace patří i rozorávání mezí. Tento památník je z nedaleké obce Pavlíkov. Zdroj: archiv autora.